

Navike korištenja društvenih mreža kod srednjoškolaca

Ćutunić, Antonija

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:651297>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-25**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET POLITIČKIH ZNANOSTI
SVEUČILIŠNI STUDIJ NOVINARSTVA

Antonija Čutunić

**NAVIKE KORIŠTENJA DRUŠTVENIH MREŽA KOD
SREDNJOŠKOLACA**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2022.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET POLITIČKIH ZNANOSTI
SVEUČILIŠNI STUDIJ NOVINARSTVA

DIPLOMSKI RAD

**NAVIKE KORIŠTENJA DRUŠTVENIH MREŽA KOD
SREDNJOŠKOLACA**

studentica: Antonija Čutunić

mentor: izv. prof. dr. sc. Igor Kanižaj

Zagreb, rujan 2022.

Sadržaj

SAŽETAK	iii
ABSTRACT.....	iv
UVOD.....	1
1. PREDMET ISTRAŽIVANJA	8
1.1. CILJEVI ISTRAŽIVANJA	9
1.2. PREGLED POSTOJEĆIH ISTRAŽIVANJA.....	10
2. TEORIJSKI OKVIR	13
2.1. Izloženost i korištenje društvenih mreža	13
2.2. Utjecaj društvenih mreža.....	17
2.3. Sigurnosni rizici, internetsko nasilje i ovisnost o internetu	18
2.4. Medijska pismenost kao rješenje za optimalno korištenje interneta	24
3. METODE ISTRAŽIVANJA	25
4. REZULTATI ISTRAŽIVANJA	26
5. ZAKLJUČAK.....	40
6. LITERATURA:	44

Izjavljujem da sam diplomski rad *Navike korištenja društvenih mreža kod srednjoškolaca*, koji sam predala na ocjenu mentoru izv. prof. dr. sc. Igoru Kanižaju, napisala samostalno i da je u potpunosti riječ o mojem autorskom radu. Također, izjavljujem da dotični rad nije objavljen ni korišten u svrhe ispunjenja nastavnih obaveza na ovom ili nekom drugom učilištu, te da na temelju njega nisam stekao/la ECTS bodove. Nadalje, izjavljujem da sam u radu poštivala etička pravila znanstvenog i akademskog rada, a posebno članke 16-19. Etičkoga kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

Antonija Ćutunić

SAŽETAK

Mladi koji trenutno pohađaju srednju školu su u jednom od najranjivijih životnih razdoblja, u periodu kada otkrivaju svijet, upoznaju sebe i pokušavaju pronaći vlastiti identitet. Tijekom tog perioda prate ih nove tehnologije, a u velikoj su mjeri izloženi informacijama iz medija. Važno je osvijestiti da su društvene mreže neizostavan dio života srednjoškolaca, te promatrati na koji način ih koriste i koji digitalni sadržaj usvajaju prilikom korištenja. Ovaj diplomski rad istražuje navike korištenja društvenih mreža kod srednjoškolaca kroz anketni upitnik koji se sastoji od 17 pitanja, a proveden je na ukupno 119 učenika iz 3 srednje škole u 2 grada u Hrvatskoj (Gimnazija Antuna Gustava Matoša u Zaboku, Srednja medicinska škola u Slavonskom Brodu i Tehnička škola u Slavonskom Brodu). Rezultati istraživanja pokazuju da svi ispitanici srednjoškolci koriste društvenu mrežu *Whatsapp*, većina ima otvoren profil na *Instagramu*, a nešto manje njih koristi se *Facebookom*. Većina ispitanika provjerava društvene mreže više od 10 puta na dan, provode više od 4 sata dnevno na društvenim mrežama, te provedu više vremena na društvenim mrežama u danu nego što su to planirali. Općenito žele u budućnosti provoditi manje vremena na društvenim mrežama, te smatraju da bi im dan mogao biti produktivniji kada bi manje koristili društvene mreže. Većini ispitanika su društvene mreže glavni izvor informiranja, te smatraju da često izgube pojam o vremenu dok se koriste internetom. Ipak, gotovo polovica njih osjećala bi se kao da propušta digitalne sadržaje i objave drugih korisnika kada bi obrisali profile i korisničke račune na društvenim mrežama.

Ključne riječi: *srednja škola, društvene mreže, navike, internet, mladi*

ABSTRACT

Youngsters who currently attend highschool in Croatia are in one of the most delicate life periods, in a period when they are discovering the world, finding themselves and trying to find their identity. In this period new technologies are following them and they are largely exposed to information from the media. It's very important to perceive that social networks are simply inevitable and huge parts of highschoolers everyday lives, and to look into the ways they are using them, and which digital content they are consuming while using it. This graduate thesis is investigating about social networks usage among highschoolers through online survey questionnaire. There were 17 questions and 119 highschoolers from 3 schools in 2 cities of Croatia (Zabok and Slavonski Brod). The results shows that everybody is using Whatsapp, and most of them are using Instagram and Facebook, but somewhat less of the highschoolers are using Facebook. Most of them checks their social network profiles more than 10 times a day, spends more than 4 hours a day on social networks, spends more of the time a day than they have planned to spend. They generally want to spend less time on social networks in the future, they think that their days could be more productive if they would use social networks less. For most of highschoolers, social networks are the main source of information and they often lose the track of time while scrolling through feed. Nevertheless, they would feel like missing out on digital content and posts of other users when they would delete their social networks profiles and accounts.

Key words: highschool, social networks, habits, Internet, youngsters

UVOD

Zahvaljujući novim medijima i tehnologijama do informacija je brže i lakše doći nego ikada. Društvene mreže od svoje prve pojave do danas doživljavaju kontinuirani rast i razvoj. Sve veći broj korisnika je na platformama.

„Društvena mreža je vrsta internetske usluge, koji se najčešće javlja u obliku platforme, prozora ili web-stranice. To je internetski prostor, koji služi za međusobno povezivanje korisnika. Danas postoje stotine ovakvih servisa, a među najpoznatijima su: *Facebook*, *Twitter*, *Instagram* i *YouTube*. Prvi oblici društvenih mreža javljaju se 90.-ih godina 20. stoljeća. Kod nekih je razgovor dozvoljen samo preko registracije, dok je kod drugih potreban samo nadimak (eng. nickname). U takvim sobama, obično postoji lista sa strane, gdje korisnik može vidjeti sve druge aktivne korisnike u tom trenutku. Na donjem dijelu ekrana, nalazi se mjesto, gdje korisnik piše poruke. Jedan od primjera društvenog servisa je IRC, koji je stekao veliku popularnost, upravo zbog svoje jednostavnosti, tj. lakog pristupa. Ipak, najveći značaj stekao je e-mail, koji je i danas jedan od najkorištenijih usluga društvenih mreža. Servisi društvenih mreža stalno se poboljšavaju, dajući nove mogućnosti korisnicima. Pojavljuju se i nove društvene mreže s novim mogućnostima. Ovakve mreže, pored prvobitne uloge komunikacije, imaju i ulogu marketinga, promovirajući druge web-stranice i niz različitih usluga. Korisnici ne mogu komunicirati sa svim članovima koji se nalaze na mreži, već mogu isključivo s kontaktima (engl. contacts). Osim standardnog načina, korisnici mogu komunicirati preko video snimki, što olakšava komunikaciju. Takav tip komunikacije može biti između dva ili više korisnika. Među najpopularnijim modernim sustavima za komunikaciju na internetu su: Facebook, Twitter, YouTube, Instagram, Skype i dr.“ (online enciklopedija - Wikipedija, *Društvena mreža*, pristup 15.7.2022.).

U radu *Pojava društvenih mreža kao globalnog komunikacijskog fenomena*, autori Jacinta Grbavac i Vitomir Grbavac navode da su društvene mreže najpopularniji globalni komunikacijski fenomen, a na njih dolazimo kako bismo se povezali i zbližili s drugima jer je čovjek društveno biće koje je komunikacija oduvijek privlačila. „Glavno obilježje svih društvenih mreža su univerzalna komunikacijska sredstva i tehnike, kao i zajednički interes koji drži grupe ljudi zajedno i samim time daje popularnost svim društvenim mrežama današnjice“ (Grbavac i Grbavac, 2014: 207). „Društvene mreže imaju svoju ulogu u marketingu te služe za

web promociju i oglašavanje koje se smatra društveno odgovornim i izrazito ekološkim jer se ne troši papir i otpadom ne zagađuje priroda. Zasnovane su na internetskim i pokretnim tehnologijama te se za njih svakodnevno razvijaju nove aplikacije i dodatke za zabavu i razonodu“ (Grbavac i Grbavac, 2014: 207). Danas društvene mreže nemaju samo funkciju sklapanja prijateljstava i povezivanja s drugima, već igraju izrazito bitnu ulogu u svim vrstama poslovanja. U počecima društvenih mreža bilo je nezamislivo da ćemo se u budućnosti koristiti današnjim tehnologijama prilikom korištenja društvenih mreža, da će imati toliku ulogu u poslovnom svijetu.

„Društveno umrežavanje (engl. *social networking*) međusobno je povezivanje skupine ljudi putem interneta, bilo da su istomišljenici, prijatelji ili zaposlenici neke ustanove i sl. Mrežne stranice (servisi) za društveno umrežavanje, tzv. *društvene mreže*, omogućuju korisnicima samostalno stvaranje korisničkih profila, nude raznovrsne sadržaje, od sklapanja prijateljstava i međusobne komunikacije, pregledavanja videa i fotografija, do mrežnoga trgovanja. Poznatije društvene mreže danas su *Facebook*, *Twitter*, *MySpace* i *LinkedIn*. Uvijek imaju ugrađene kontrole privatnosti, pa korisnici mogu birati tko može pregledavati njihove podatke ili s njima stupiti u vezu. Ipak, zaštita privatnosti, sadržaja i korisnika od prevaranata i napasnika najveći su problemi protiv kojih se bore ti servisi, a u pojedinim slučajevima i policija. Servisi za društveno umrežavanje postali su predmetom istraživanja psihologa, ekonomista i drugih stručnjaka kao specifičan fenomen današnjice“ (Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, pristup 15.7.2020.).

Autori Grbavac i Grbavac navode kako *Web* prije pojave društvenih mreža nije bio mjesto za povezivanje s drugima i razmjenjivanje vlastitih misli, osjećaja i raznih podataka, već je bio mjesto gdje se mogu pretraživati razne pohranjene informacije, drugim riječima jedna velika enciklopedija, bez društvene interaktivne komunikacijske uloge kakvoj danas svjedočimo.

Autor Labaš u radu *Djeca medija – mladi obrazuju mlade* objašnjava da se i djeca i odrasli mogu naći u ovisnosti o društvenim mrežama, te da se svi trebamo integrirati u edukaciju o društvenim mrežama i promišljati o medijskoj pismenosti s naglaskom na konzumiranje digitalnih sadržaja. „U digitalnom društvu, kao što je naše, teško je pronaći neko područje individualnog ili društvenog života u kojemu nema medija i ta će činjenica u bitnome odrediti i smjer budućeg razvoja društva. A to znači da mediji više nisu tek jedno od područja s kojim se možemo baviti

(kao što se bavimo zdravljem, okolišem, prometnom sigurnošću...) nego su postali društveni i kulturni prostor u kojemu su obuhvaćena sva naša individualna i društvena djelovanja. Mediji nisu više samo sredstva, oni su naše kulturno okruženje i ozračje. Stoga se odgoj mora baviti medijima – i to baš medijski odgoj koji će odgojiti i svjesne i kritične građane i to od najranije dobi“ (Labaš, Danijel, 2015: 109). Također, autor navodi da prekomjerno korištenje medija dovodi do krize odgoja, ovisnosti i brojnih drugih problema.

EU Kids Online je međunarodna istraživačka mreža. Autori Smahel, Machackova, Mascheroni, Dedkova, Staksrud, Ólafsson, Livingstone i Hasebrink u istraživačkom izvještaju *EU Kids Online 2020* predstavljaju pregled rezultata anketiranja djece u dobi 9-16 godina, kroz 19 europskih zemalja. Ovo izvješće prikazuje dostupnost interneta, vještine i znanja na internetu, te rizike i mogućnosti koje donosi. Istraživanje je drugačije od drugih jer je provedeno na velikom broju djece diljem Europe, a glavni i najzanimljiviji dobiveni podatak nakon provedenog istraživanja je da se vrijeme koje mladi provode na internetu u nekim zemljama gotovo udvostručilo u odnosu na istraživanje *EU Kids Online* međunarodne istraživačke mreže koje je provedeno 2010 godine. Anketirano je 25,101 djece. Autori su Smahel, D., Machackova, H., Mascheroni, G., Dedkova, L., Staksrud, E., Ólafsson, K., Livingstone, S., and Hasebrink, a podaci su prikupljeni 2017-2019 godine. Rezultati istraživanja podijeljeni su u grupe: dostupnost interneta, vještine i znanja, rizici i mogućnosti, društveni kontekst. Za dostupnost interneta autori ističu podatke koji pokazuju da se većina djece koristi pametnim telefonima za odlazak na internet što znači da im je internet dostupan više-manje svugdje i u bilo koje vrijeme. Podaci također pokazuju da se vrijeme provedeno na pametnim telefonima i internetu gotovo udvostručio u većini zemalja, u usporedbi s podacima *EU Kids Online* rada iz 2010. godine. Starija ispitana djeca koriste internet i pametne telefone duplo više i češće od mlađih ispitanika. U određenim zemljama djevojke malo više koriste pametne telefone svakodnevno za odlazak na internet, uspoređujući s dječacima. Općenito dječaci provode malo više vremena online. Više od polovice ispitanice djece ne pristupa internetu preko laptopa ili bilo koje vrste računala. Internetsko iskustvo djece značajno se promijenilo u zadnjem desetljeću. Podaci pokazuju da je Youtube postao izrazito popularan, a najčešće aktivnosti djece na internetu su gledanje videozapisa, slušanje glazbe, komunikacija s obitelji i prijateljima, vrijeme provedeno na raznim društvenim mrežama, igranje online igara. Iako većina ispitanice djece koristi društvene mreže svaki tjedan, iznenađujući su podaci o polovici djece iz Španjolske, te nešto više od 40% djece iz

Francuske, Njemačke i Malte koji gotovo nikada nisu posjetili neku vrstu društvene mreže. Korištenje interneta kod ispitanika nema značajnih razlika s obzirom na spol, ali dječaci svakodnevno igraju online videoigre u znatno većem postotku od djevojčica. Veće su razlike u korištenju društvenih mreža s obzirom na dob ispitanika. Starija djeca češće koriste internet što je u skladu s većom potrebom za online socijalizacijom. Ipak, značajan broj mlađih ispitanika 9-11 godina koristi društvene mreže svakodnevno, od 11% u Njemačkoj, do njih 45% u Srbiji. Negativno internetsko iskustvo, kao što je *sexting* i drugi rizici proporcionalno je s dobi ispitanika, drugim riječima, starija ispitana djeca imala su više negativnih iskustava. Većina je navela da se to negativno iskustvo dogodilo nekoliko puta, ali ne uzastopno. Većina ispitane djece rekli su za situaciju prijateljima ili roditeljima, ali nisu za to obavijestili učitelje ili stručnim osobama koji su zaposleni za rješavanje ovakvih neugodnih online iskustava. Također djeca su pokušala riješiti problem zatvaranjem aplikacije ili internetske stranice, blokiranjem korisnika, a neki su se čak osjećali krivima zbog toga što se dogodilo. Ipak većina djece naveli su da znaju kako reagirati na određena internetska ponašanja drugih korisnika koji im se ne sviđaju ili koja ih smetaju. U većini zemalja manje od 10% ispitanika izjavili su bili žrtva internetskog zlostavljanja barem jednom mjesečno, a 5% ispitanika priznalo je da internetski zlostavljaju druge barem jednom na mjesec dana. Nema značajnijih razlika među spolovima. Većina ispitane djece nisu na internetu vidjeli načine za samoozljeđivanje, također većina nisu vidjeli načine za mršavljenje, iako među onima koji jesu primijetili takav sadržaj, više je djevojaka. U većini zemalja najveći potencijalno štetni sadržaj kojemu su djeca izložena je govor mržnje na internetu. Zloupotreba osobnih podataka ispitane djece većinom je povezana s virusima. Dječaci u većoj mjeri troše novac na razne igre i aplikacije, te se zloupotreba osobnih podataka ispitanika povećava proporcionalno s njihovom dobi. Nekoliko ispitane djece izjavili su da određeno vrijeme kroz tjedan nisu jeli ili spavali zbog interneta, a nešto više njih izjavili su da zbog interneta provode manje vremena s obitelji, prijateljima ili izvršavaju manje školskih obaveza. Većina ispitane djece nisu osjetili simptome prekomjernog korištenja interneta kao što su prethodno navedeni. Za primanje seksualnih poruka, odnosno „*sexting*“ u radu je navedeno da može biti rizik, ali i mogućnost. Većina ispitanika koji su doživjeli ovakve situacije primili su poruke, a nisu ih oni osobno slali. Djevojke i djeca starije dobi su u većoj mjeri doživjeli ovakve poruke. Internet više izlaže djecu seksualnom sadržaju nego tradicionalni mediji, ali ispitanici su izjavili da većinom nisu uznemireni takvim sadržajem i da takav sadržaj na njih nije ostavio niti

negativan niti pozitivan učinak. Ipak, više djevojaka osjećalo se uznemireno nakon takvog sadržaja. Većina ispitane djece smatraju da se opuštenije osjećaju kao oni dok su online. u polovici zemalja ispitanicima je lakše razgovarati o određenim stvarima na internetu. Ipak, većina ispitane djece u većini zemalja tvrde da na internetu ne razgovaraju o stvarima o kojima ne bi razgovarali uživo. Što se tiče društvenog konteksta, u većini zemalja većina djece tvrdi da su roditelji također aktivni na internetu, te ih potiču na sigurno korištenje internetom. Roditelji se većinom fokusiraju na sigurnost na internetu, a ne na iskorištavanje mogućnosti koje nudi internet. Roditelji su glavni izvor pomoći u trenucima kada ispitanike na internetu nešto negativno pogodi, zatim prijatelji, a učitelji su navedeni kao izvor pomoći u najmanjem broju slučajeva. Djevojke i mlađa djeca više razgovaraju s roditeljima o aktivnosti na internetu, nego dječaci. Ispitanici smatraju da ih učitelji potiču za istraživanjem o novim mogućnostima koje nudi internet. Manjina djece izjavili su da im roditelji koriste neke od tehnoloških pomagala za kontrolu korištenja internetom nad djecom i slično. Roditelji većinom ne zabranjuju djeci korištenje internetskih pomagala, web kamera i slično. Ipak mlađoj djeci određene stvari nisu dopuštene za korištenje. U većini zemalja roditelji su objavili na internetu nešto što djeci smeta i za što ih nisu pitali. Zabrinjavajući je podatak da se u svim zemljama, 1 od 10 djece nikada ne osjeća sigurno dok su na internetu. Također između 3% i 44% djece diljem zemalja smatraju da ljudi na internetu nisu dobronamjerni ili spremni pomoći. U nekim zemljama manjina djece pomaže roditeljima kada se ne snalaze na internetu, a u određenim zemljama velika većina djece često pomaže roditeljima prilikom korištenja internetom, što ukazuje na generacijski jaz, gdje roditelji zaostaju za svojom djecom u digitalnim vještinama.

*Nacionalno istraživanje o sigurnosti djece na internetu, mreže za istraživanje HR Kids Online, autora Ciboci, Ćosić Pregrad, Kanižaj, Potočnik i Vinković istraživački je izvještaj koji govori o digitalnim navikama djece i sigurnosti djece na internetu. u istraživanju je sudjelovalo 1017 djece i njihovi roditelji (onaj roditelj koji je bolje upoznat s njihovim digitalnim navikama). Također, ovo je prvo ovakvo reprezentativno istraživanje provedeno u Hrvatskoj u kućanstvima ispitanika, a provedeno je u sklopu ranije spomenutog, velikog istraživačkog projekta EU Kids Online. Autori za ključne rezultate iz poglavlja *Internet u životima djece i odraslih* navode da većina djece ima stalnu mogućnost pristupanja internetu, za to većinom koriste pametne telefone, djeca više vremena provode družeći se *licem u lice* nego *online*, količina vremena provedenog na internetu proporcionalno raste s dobi djeteta, djeca na internetu najčešće slušaju glazbu, djeca*

koja imaju roditelje na Facebooku češće posjećuju društvene mreže i razgovaraju putem aplikacija. Kao ključne rezultate za odlomak *Društvene mreže i korištenje mobilnih aplikacija*, Ciboci, Čosić Pregrad, Kanižaj, Potočnik i Vinković naveli su da korištenje društvenih mreža raste s djetetovom dobi, najkorištenije društvene mreže su Youtube Instagram i Facebook, 61% djece ima otvoren profil na društvenoj mreži ili internetskom pregledniku, manji broj djece ima roditelje na Facebooku, roditelji su najčešće prijatelji svojoj djeci na Facebooku kako bi mogli pratiti njihove objave i aktivnost, gotovo trećina djece je komunicirala s nepoznatima preko interneta, a čak 14% djece susrelo se uživo s osobom koju su upoznali na internetu. U izvještaju je za ključne rezultate u odlomku *Neželjena i uznemirujuća iskustva djece na internetu* navedeno da je 7% djece u dobi 9-17 godina imalo neugodno iskustvo, a 4,5% djece priznalo je nasilno ponašanje prema drugima. Također, starija djeca su više izložena elektroničkom nasilju, oni koji doživljavaju nasilje putem interneta gotovo jednako to doživljavaju i licem u lice, trećina djece koja su priznala nasilno ponašanje prema drugima i sama su imala takva iskustva, preko 2/3 djece na internetu je vidjelo seksualne digitalne sadržaje bez namjere da to vide, a gotovo 1/5 je to vidjela s namjerom. Više od petina djece posjećivalo je stranice sa sadržajem o samoubojstvu i nasilničkom ponašanju, gotovo polovina djece nikada ili gotovo nikada nije tražila pomoć od roditelja u vezi s problemima na internetu i uznemirujućim sadržajima. U odlomku *Roditeljska medijacija*, autori za ključne rezultate navode da većina roditelja smatra da vlada osnovama medijske pismenosti, većina djece nikada nije obavijestila roditelje o uznemirujućim situacijama na internetu, roditelji većinom nikada ne koriste roditeljske kontrole i ne prate koje aplikacije djeca skidaju, većina roditelja smatra da su djeci potrebna pravila za korištenje interneta, roditelji više nadziru aktivnosti mlađe nego starije djece. U odlomku *Korištenje interneta za obrazovne svrhe* autori su kao ključne rezultate istaknuli da djeca u dobi 9-17 godina nedovoljno koriste internet u edukativne svrhe u školi, svako treće dijete gotovo svakodnevno nauči nešto novo pretražujući internet, djeca rijetko dobivaju potporu od učitelja prilikom korištenja interneta, te starija djeca ipak dobivaju potporu češće, većina roditelja smatra da bi se u škole trebao uvesti poseban predmet koji bi se bavio medijskim odgojem djece. U smjernicama za roditelje autori navode da roditelji zabranama pristupa internetu neće puno postići jer djeca svejedno pristupaju na internet kod prijatelja i slično. Autori smatraju da se već u predškolskom obrazovanju mogu i trebaju provoditi kvalitetni programi za medijski odgoj, te da je najvažnije što ranije uspostaviti povjerenje u odnosu između roditelja i djeteta jer su roditelji prvi medijski odgajatelji djece. Kod

većine djece prisutno je pasivno pretraživanje interneta, a na drugom mjestu je stvaranje digitalnog sadržaja, te ih je potrebno potaknuti na stvaranje sadržaja koji je primjeren za njihovu dob, najveću potporu i razgovor o aktivnostima na internetu treba provoditi u srednjoj školi kada je ponašanje najrizičnije, od institucija i organizacija na lokalnoj razini treba tražiti dodatne pomoći u edukativnim programima, nije dovoljno biti prijatelj na društvenim mrežama, već biti aktivan i sudjelovati u dječjim životima, te svojim primjerom pokazati pravilan pristup. Autori također ističu da je važno izgraditi odnose s drugim roditeljima, postoji razlika u proživljavanju negativnih iskustava između djevojčica i dječaka, te na svaku situaciju kada roditelji ne znaju kako reagirati trebaju tražiti stručnu pomoć. Važno je djecu podučiti o poštivanju drugih na internetu, o kritičkom promišljanju, zaštiti i prijavljivanju nasilja, također je važno osnaživanje svjedoka među djecom kao prevencija za elektroničko nasilje, više od petine djece posjećivalo je sadržaje sa stranicama o samoubojstvu i fizičkom nasilju, gdje roditelji posebno trebaju pratiti promjene u ponašanjima. Roditelji bi trebali poticati komunikaciju u obitelji jer većina djece nikada nije rekla roditeljima o uznemirujućim situacijama na internetu. Djeca nedovoljno koriste internet u edukativne svrhe, imaju slabu usvojenost vještina vezanih uz kritičko mišljenje, te bi roditelji od stručnih službi trebali zatražiti uvrštavanje programa za medijski odgoj njihove djece u školama jer većina roditelja smatra da je takav predmet potreban.

UNICEF i Mreža mladih Hrvatske proveli su anketu o medijima i mladima u svibnju 2022. u sklopu 5. Dana medijske pismenosti. Anketu je ispunilo 311 mladih u dobi od 16 do 25 godina. Rezultati ankete pokazuju da mladi žele učiti o prepoznavanju lažnih vijesti i dezinformacija, utjecaju interneta na mentalno zdravlje, zaštiti osobnih podataka na internetu, sextingu i analizi medijskih sadržaja. Društvene mreže su anketiranim mladima glavni kanal komuniciranja, te su najpopularnije među njima Instagram, Youtube i Facebook. Svaki deseti ispitanik nije do sada imao priliku u školi učiti o medijskoj pismenosti, a što se tiče utjecaja društvenih mreža na mentalno zdravlje, 1 od 3 osobe osjećaje su manjak samopouzdanja, stres ili zavist zbog određenog digitalnog sadržaja. „Anketa ukazuje na još neke probleme: 43% mladih o tome kako se osjećaju zbog društvenih mreža ni s kim ne razgovara. A koliko su one važan dio njihove svakodnevice pokazuju podaci prema kojima svaka druga mlada osoba provodi više od 3 sata dnevno na društvenim mrežama. Nitko nije odgovorio da uopće ne koristi društvene mreže, samo

4% mladih ih koristi do sat vremena dnevno, 47% od 1 do 3 sata, 33% od 3 do 5 sati, a 16% više od 5 sati dnevno“ (*medijskapismenost.hr*, Ana Dokler - *Mladi i mediji – rezultati ankete*, pristup: 15. 7. 2020.).

1. PREDMET ISTRAŽIVANJA

Učenici srednjih škola imaju veliku potrebu za socijalizacijom, komuniciranjem i bogatim društvenim životom. Društvene mreže su danas neizostavni dio komunikacijskog procesa srednjoškolaca i jedni su od glavnih medija i posrednika komunikacije. Autor Krunoslav Novak, u radu *Adolescenti i mediji: povjerenje s rezervom?* iz 2016. godine navodi da je adolescencija prijelazno životno razdoblje iz djetinjstva u odraslu dob u kojem adolescenti doživljavaju višestruke fizičke, psihičke i kognitivne promjene. Adolescentima se u referentnom istraživanju smatraju učenici srednjih škola i konkretno promatrani korisnici društvenih mreža. Ispitanici u istraživanju Novaka su također srednjoškolci, u razdoblju između četrnaeste i osamnaeste godine života.

„Kao temeljne razvojne zadatke toga životnog razdoblja možemo izdvojiti prihvaćanje odgovornosti koje uključuje usvajanje moralnih i etičkih vrednota društvenog djelovanja, postizanje društvenog statusa na putu prema osamostaljenju od roditelja i drugih odgojitelja te usvajanje spolne uloge. Adolescenti počinju kritički preispitivati vrijednosti, norme, zakonitosti i pravila koje su usvojili od vlastitih roditelja i odgojitelja kao autoriteta“ (Novak, 2016: 81).

U radu je istaknuto da su mediji srednjoškolcima *agenti socijalizacije*, te se kao takvi njihov ubrzani razvoj mora pomno promatrati. U rezultatima istraživanja autora Novaka uočeno je da mediji nemaju izravan utjecaj na mlade osim ako nisu u skladu s njihovim stavovima. „Teorije o ograničenom utjecaju medija pokazuju se aktualnima u tom kontekstu, iako se uočava da preispitivanje takvih informacija ispitanici sve više čine pomoću medija“ (Novak, 2016: 95-96). Kada je riječ o protoku informacija, uočeno je da srednjoškolci odgovore na svoja pitanja traže na više razina, dakle i u svom neposrednom okruženju, ali i u medijima. Gotovo svi ispitanici provjeravat će vjerodostojnost informacija s osobama iz okoline, preispituju sadržaj, te smatraju da mediji primarno utječu na konzumiranje i modu. Ispitanici u radu autora Novaka pokazuju

sklonost u medijima potraživati odgovore na privatna pitanja koja se ne usude postaviti bliskim ljudima iz okoline koja ih okružuje.

Ovaj diplomski rad ispituje navike korištenja društvenih mreža kod srednjoškolaca koji su u adolescentnom razdoblju. Popularni naziv za osobe u fazi adolescencije je *tinejdžer* (eng. teenager).

„Adolescencija (lat. *adolescensia*: mlado doba, mladost), mladenaštvo, životno razdoblje između kraja puberteta (oko 14. god.) i početka zrelosti (rane 20. god.: teenage). Početak i kraj adolescencije varira ovisno o spolu te etničkim i društveno-ekonomskim čimbenicima. Dok u pubertetu dolazi do burnoga fizičkog razvitka, adolescencija se ponajviše odlikuje promjenama na emocionalnom i kognitivnom planu. To je razdoblje psihološkog sazrijevanja tijekom kojeg osoba traži svoj identitet i postupno prihvaća ulogu i odgovornosti odrasle osobe. Naročito je izražena težnja za osamostaljivanjem i neovisnošću, zbog čega adolescent može doći u sukob sa svojom sredinom, osobito s roditeljima“ (Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, pristup 15.7.2022.).

Istraživanjem želimo saznati na koji način se srednjoškolci koriste društvenim mrežama, koliko puta dnevno, je li to korištenje većinom svjesno ili nesvjesno, koliko vremena provode na njima, izgube li često percepciju o vremenu tijekom korištenja društvenih mreža, konzumiraju li medijske sadržaje koje nisu planirali konzumirati i provedu li prosječno u danu više vremena na društvenim mrežama nego što su prvotno zamislili.

1.1. CILJEVI ISTRAŽIVANJA

Osnovni zadatak ovog rada je istražiti navike korištenja društvenih mreža kod srednjoškolaca. Kroz anketni upitnik srednjoškolci će odgovoriti na pitanja poput: koliko puta dnevno provjeravaju društvene mreže, koliko vremena provode na njima, za što ih koriste, čitaju li vijesti i članke koji se pojavljuju na društvenim mrežama, koji je njihov glavni izvor informiranja, kakav medijski sadržaj konzumiraju i je li to uvijek svjesno ili nesvjesno, izgube li pojam o vremenu „surfajući“, koliko vremena na društvenim mrežama u budućnosti planiraju provoditi,

je li to korištenje društvenih mreža planski ili spontano, smatraju li da bi mogli biti produktivniji u danu u kojem ne bi koristili društvene mreže, bi li se osjećali kao da „propuštaju“ digitalni sadržaj od pratitelja?

1.2. PREGLED POSTOJEĆIH ISTRAŽIVANJA

EU Kids Online 2020 je istraživanje o mogućnostima i rizicima kojima su djeca na internetu izložena, provedena u 19 zemalja diljem Europske Unije. Rezultati u usporedbi s rezultatima ankete iz 2010. godine govore da mladi svakodnevno koriste internet i društvene mreže gotovo dvostruko više u odnosu na prijašnje podatke (u nekoliko zemalja), a većina ih je izjavila da svoje mobitele koriste gotovo uvijek. Autori Martin F., Wang C., Petty T., Wang W. i Wilkins P. 2018 godine objavili su rad o korištenju društvenih medija kod srednjoškolaca (*Middle School Students' Social Media Use*) i istaknuli važnost medija i njihovu prisutnost u svakodnevicama mladih. 2010. godine objavljen je rad) Novije istraživanje iz 2020. godine proveli su autori Schemer C., Masur P. K., Geiß S., Muller P., Schafer S. u kojemu su longitudinalnim istraživanjem na adolescentima kroz devet godina ispitali efekte koje korištenje interneta i društvenih mreža ostavljaju na dobrobit ispitanika (*The Impact of Internet and Social Media Use on Well-Being: A Longitudinal Analysis of Adolescents Across Nine Years*). Nije bilo značajnijeg rezultata istraživanja i podataka koji bi sa sigurnošću mogli utvrditi da društvene mreže i internet negativno utječu na dobrobit pojedinca. Prekomjerno korištenje televizije povezano je s općim nezadovoljstvom u životu, ali korelacija je gotovo neznačajna. O pasivnom korištenju društvenih mreža i kako pretraživanje ili “surfanje“ utječe na dobrobit adolescenata istraživali su autori Valkenburg P. M., Beyens I., Pouwels J. L., van Driel I. I., Keijsers L. 2017 godine u radu *Social Media Browsing and Adolescent Well-Being: Challenging the “Passive Social Media Use Hypothesis”*. Dobiveni rezultati o povezanosti pasivnog pretraživanja interneta sa zavisti, inspiracijom ili ugodom bili su heterogeni. U zborniku radova s 5. regionalne znanstvene konferencije Vjerodostojnost medija iz 2015 godine, autorice Car Viktorije, Turčilo Lejle i Matović Marijane predstavile su rad *Medijska pismenost. Preduvjet za odgovorne medije*. Zbornik u svojim cjelinama donosi analizu obrazovnih sustava zemalja regije, govori o čitanju

medijskih poruka kod učenika, što učenici misle o profesionalnim novinarskim standardima, politici u medijskom diskursu, poznaju li vještine medijske pismenosti, kakav odgoj za medije imaju učenici, te iskustvima nastavnika hrvatskog jezika koji podučavaju mlade o medijskoj kulturi. Autor Labaš Danijel u prethodno navedenom zborniku radova iz 2015. napisao je rad u kojem je govorio o obrazovanju mladih putem medija, s naslovom *Djeca medija – mladi obrazuju mlade*, u čijem su središtu mladi kojima se kroz medijsku pismenost želi pomoći da postanu svjesni i kritični korisnici medija, kao i stvaratelji kvalitetnog digitalnog sadržaja. Citati i parafraze o pojavi društvenih mreža kao globalnog komunikacijskog fenomena preuzeti su iz rada autora Grbavac J. i Grbavac V. iz 2014. godine. Rad govori o preobrazbi društvenih mreža iz alata za društveni kontakt, do nezaobilaznog marketinškog alata u gotovo svakom poslovanju. Krunoslav Novak 2016. godine pisao je o adolescentima i medijima, a naslov rada je *Adolescenti i mediji: povjerenje s rezervom?* Novak je istaknuo osjetljivost životnog razdoblja u kojem se adolescenti nalaze zbog svih promjena koje ih okružuju i koliku ulogu mediji igraju u takvim životnim trenucima. Također, osnovni pojmovi i definicije životnog razdoblja u kojemu se ispitanici nalaze, adolescencije, preuzeti su s mrežnog izdanja Hrvatske enciklopedije. O kvantitativnim metodama istraživanja, anketi i analizi sadržaja pisala je autorica Vesna Lamza Posavec u radu iz 2011. godine. Rakić Dejana 2020. godine istraživala je o navikama korištenja društvenih mreža studenata Hrvatskih studija u kojem je dobila zanimljive podatke da više od polovice studenata svakodnevno posjećuje društvene mreže više od 10 puta na dan, ali ne služi im samo za zabavu već su korisne i za izvršavanje studentskih obaveza i olakšavanje pristupa materijalima. Najpopularnija društvena mreža među studentima je Instagram. O mladima i ovisnosti o internetu, autori Dodig Hundrić D., Ricijaš N. i Vlček M. 2018. godine su predstavili pregled suvremenih spoznaja s dotadašnjim podacima o potencijalnoj ovisnosti o internetu. Šmakić Katarina 2016. godine pisala je o društvenim mrežama i mladima, te o utjecaju opcije „like“ na kreativno ponašanje mladih, samopouzdanju i istaknula koliku važnost naočigled bezazlena opcija „like“ ima među mladima. Rad *Ispitivanje aktualnih trendova u korištenju društvenim mrežama kod učenika prvog i trećeg razreda srednjih škola u Hrvatskoj*, autora Buljan Flander G., Selak Bagarić E., Prijatelj K. i Čagalj Farkas M. objavljen je 2020. godine, te donosi pregled svjetskih aktualnih trendova na internetu i stanje s istim trendovima u Hrvatskoj. Rezultati pokazuju da mladi u Hrvatskoj uspješno prate svjetske trendove koji sada putem interneta dolaze do mladih u Hrvatskoj u gotovo istom trenutku ili relativno brzo nakon što se

trend pojavi vani. Najpopularnije mreže među mladim ispitanicima su Instagram i Snapchat. Ispitanici koriste mreže po nekoliko sati svakodnevno, te tvrde da im većinom služe za komunikaciju s prijateljima i zabavu. Velik broj djece se našlo uživo s osobom koju su upoznali online, te tvrde da im društvene mreže znaju pokvariti komunikaciju ili koncentraciju kada uče.

Putnik N., i Bošković M. 2015. godine istraživali su o utjecaju medija na percepciju sigurnosnih rizika povezanih s društvenim umrežavanjem putem interneta kroz studiju slučaja. U radu su predstavili pojam kibernetički kriminalitet kojemu su mladi na internetu svakodnevno izloženi i posebno su ranjiva skupina, često bez da su toga svjesni. *Internet i videoigre: uzročnici povećane agresivnosti među mladima*, rad je autorice Nataše Ružić, iz 2011. godine koji govori o povećanoj agresivnosti među mladima, posebno zbog agresivnih videoigara, ali i potpuno novom obliku vršnjačkog nasilja koje se pojavilo s dolaskom društvenih mreža – *cyberbullying*.

Levak, T. i Barić Šelmić, S. 2017 godine objavili su rad *Bijeg s "virtualnog korza" – novi trendovi pripadnika generacije „z“ u korištenju društvenih mreža*. Rezultati istraživanja pokazuju da je točna pretpostavka da sve više mladih odlazi s društvene mreže Facebook, te da nema većih razlika u korištenju društvenih mreža i interneta između mladih iz ruralnih sredina ili većih gradova. Također, publika na internetu sve je više interaktivna i sudjeluje u kreiranju sadržaja, što je potpuna suprotnost u odnosu na tradicionalne medije. O tome kako mladi ljudi provode svoje vrijeme online istražili su autori Šišara J., Neburac A. i Vartic D. 2020. godine, a istraživanje je provedeno na mladima iz Hrvatske i Rumunjske. Autori su usporedili rezultate iz obje zemlje na koji način i koliko mladi ljudi provode vrijeme na internetu (putem tableta, računala, laptopa, mobitela).

Robotić Petra je rad *Zamke virtualnog svijeta: zaštita djece i mladih na internetu i prevencija ovisnosti*, napisala 2015. godine. Robotić ističe da prekomjerno korištenje interneta kod mladih i laka dostupnost može odvesti djecu u socijalnu izolaciju i potaknuti stvaranje ovisnosti o internetu, koja tada još službeno nije bila zapisana u medicinskim dokumentacijama kao ovisnost. Naglašava važnost edukacije čitave zajednice (roditelji, učitelji, odgojitelji, škola, zajednice) kako bi djeca sigurno odrastala uz virtualni svijet koji im zauzima velik dio svakodnevice. U članku Ane Dokler, *Mladi i mediji – rezultati ankete*, na portalu *medijskapismenost.hr*, autorica donosi rezultate ankete koju su proveli UNICEF i Mreža mladih Hrvatske. Rezultati pokazuju da mladi koriste nove medije više od tri sata dnevno, te da su svjesni kolika je važnost medijske pismenosti i voljni su učiti o medijskim kompetencijama i kritičkom promišljanju o digitalnom sadržaju. Značajan broj mladih susrelo se s negativnim situacijama

koje donosi internet, kao što su, sexting, cyberbullying, internetski kriminalitet, manjak samopouzdanja, zavist i slično.

2. TEORIJSKI OKVIR

2.1. Izloženost i korištenje društvenih mreža

Rakić je u radu *Navike korištenja društvenih mreža studenata Hrvatskih studija* ispitala 100 studenata s ciljem istraživanja koja je najčešće korištena društvena mreža, gdje, koliko često i za što koriste društvene mreže. Svi imaju profil na društvenoj mreži Facebook, a Instagram koristi 83% studenata. Instagram je ipak najčešće korištena mreža što negira hipotezu koju je autorica Rakić postavila - da je Facebook najčešće korištena mreža kod ispitanika. 93% studenata koristi društvene mreže kada su u društvu. 90% studenata koristi društvene mreže tijekom predavanja. 28% ispitanih studenata smatraju da su ovisni društvenim mrežama. „Pokazalo se da društvene mreže imaju značajnu ulogu u životu studenata i pokazuju se kao dobar alat za učenje i razmjenu informacija i nastavnih materijala. S druge strane, društvene mreže imaju i negativne utjecaje u smislu pojave ovisnosti i zanemarivanja obaveza studenata“ (Rakić, 2020: 53). Autorica ističe da su društvene mreže virtualno mjesto gdje se korisnici međusobno povezuju, ali ne služe samo kao sredstvo zabave. Studenti ih koriste za razmjenu informacija i preuzimanje materijala za fakultetske obaveze, lakšu komunikaciju s kolegama, profesorima, praćenje novih obavijesti i slično. „Može se zaključiti da je učestalost korištenja društvenih mreža kroz godine porasla. Čak 61% studenata ovog istraživanja posjećuje društvene mreže više od deset puta dnevno, a 64% provede više od jednog sata na društvenim mrežama (njih 30% i više od dva sata dnevno)“ (Rakić, 2020: 53). Kao razlog češćem korištenju internetskih platformi autorica navodi ubrzani rast i razvoj visokih tehnologija koje društvene mreže studentima čine lako pristupačnim.

Autori Flander, Bagarić, Prijatelj i Čagalj Farkaš u radu *Ispitivanje aktualnih trendova u korištenju društvenim mrežama kod učenika prvog i trećeg razreda srednjih škola u Hrvatskoj* (2020) ispitali su opće navike korištenja internetom i društvenim mrežama kod adolescenata srednjoškolske dobi. U radu je istaknuto da su početci istraživanja navika korištenja društvenih

mreža bili uglavnom usmjereni na *Facebook*, a kasnije su među najpopularnijima bili *Instagram* i *Snapchat*. „Rezultati raširenosti uporabe društvenih mreža pokazuju da se najviše sudionika koristi YouTubeom (98%), zatim Instagramom (92,4%), WhatsAppom (88,8%), Snapchatom (63,2%), Facebook Messengerom (50,3%) te Facebookom (42,2%)“ (Flander, Bagarić, Prijatelj, Čagalj Farkaš, 2020: 282). Najveći broj ispitanih ima otvoren samo jedan profil na društvenim mrežama, ali nesklad se vidi na društvenoj mreži Instagram gdje 32,7% sudionika ima otvorena dva profila. Na Youtubeu najčešće gledaju video-sadržaje, a zatim slijedi slušanje glazbe. Na Instagramu sudionici najčešće čitaju objave prijatelja (29%), dopisuju se s drugima (22,3%), gledaju video-sadržaje (17%), prate influencere (14,1%). Na Whatsappu se sudionici najčešće dopisuju s drugima, također i na Snapchatu, Facebook Messengeru i Viberu. „Najčešća aktivnost kojom se sudionici bave na Facebooku je čitanje vijesti, što je kao najčešću aktivnost označilo 220 (29,1%) sudionika. Slijedi dopisivanje s drugima, što je navelo 172 (22,7%) sudionika“ (Flander, Bagarić, Prijatelj, Čagalj Farkaš, 2020: 283-284). Kao razlog korištenja društvenim mrežama najviše sudionika navodi komunikaciju s prijateljima. Zatim slijede zabava i opuštanje, čitanje informacija o određenoj temi, održavanje kontakata s osobama koji žive daleko, saznavanje događaja u državi i svijetu, lakše pisanje zadaće ili učenje, a na kraju upoznavanje novih ljudi, komunikacija s prijateljima koje ne poznaju uživo i gledanje *meme-ova*. Najveći broj sudionika otvorilo je prvi profil na društvenoj mreži s 12 godina i u najvećem broju je to bio Facebook. Većini sudionika nitko drugi nije otvorio niti uređivao profil, a najviše njih tvrdi da koristi društvene mreže 1 – 3 sata dnevno. Autori ističu dobivene rezultate o vremenu provedenom na društvenim mrežama kao značajne. Gotovo svako četvrto dijete provodi više od četiri sata dnevno na internetu radnim danima, a vikendima više od jedne trećine djece. „Važan je podatak da pola sudionika više od tri sata dnevno provodi koristeći se društvenim mrežama, posebno ako se uzme u obzir da neki od njih provode sedam, osam ili čak devet i više sati dnevno u takvim aktivnostima“ (Flander, Bagarić, Prijatelj, Čagalj Farkaš, 2020: 289). Osim vremena, važno je naglasiti da rezultati pokazuju i da pola sudionika provjerava dobivene obavijesti na društvenim mrežama odmah nakon dolaska. Ti rezultati navode na pretpostavku da su mladi stalno uključeni u društvene mreže i da dolazak obavijesti može prekinuti neke druge aktivnosti, kao na primjer učenje, komunikaciju s drugima, praćenje nastave i slično. „Pokazalo se da je dominantan aspekt korištenja društvenim mrežama sudionicima komunikacija s prijateljima, kao i održavanje kontakata s bliskim osobama koje žive daleko te praćenje događaja

u životu bliskih osoba, što je očekivano“ (Flander, Bagarić, Prijatelj, Čagalj Farkaš, 2020: 289). zabrinjavajući rezultati su oni koji govore o dopisivanju s osobama koje znaju samo online, pa čak i nalaženju s osobom koju su upoznali online. Na kraju rada autori naglašavaju da rezultati provedenog istraživanja pokazuju da postoji velika potreba za kontinuiranim radom na ovim temama u znanstvenim zajednicama kako bi mladi, a i njihovi roditelji, bili što informiraniji, sigurniji i kritički promišljali o digitalnom sadržaju kojeg susreću na internetu.

Kako mladi ljudi provode vrijeme online? rad je autora Šišara, Neburac i Vartic, a govori o povezanošću mladih s tehnologijama, preferencijama u pogledu informacijskih uređaja, koliko vremena i na koji način provode vrijeme online, razlozima praćenja određenih stranica. Istraživanje je provedeno online anketnim upitnikom na dvije manje skupine ispitanika iz Rumunjske i Hrvatske, u svrhu usporedbe ovih skupina. „Mlađa populacija ljudi (djeca i adolescenti) danas su prigrlili nove informacijske tehnologije u velikom broju. Navedena populacija koristi Internet za svoje mnogobrojne dnevne aktivnosti te to rade više od svih drugih dobnih skupina“ (Šišara, Neburac i Vartic, 2020: 119). Više od polovice ispitanika imaju barem 3 aplikacije instalirane na mobitelu, koriste mobitel više od 3 sata dnevno i uzimaju mobitel u ruke čim se probude. Također zaključuju da postoje sličnosti i razlike između mladih iz Hrvatske i Rumunjske. Postoji značajna razlika u posjedovanju stolnog računala. U Rumunjskoj nitko od ispitanika ne posjeduje stolno računalo, a u Hrvatskoj 41% ispitanika posjeduje. Mladi u Rumunjskoj provode više vremena na mobilnim uređajima nego mladi u Hrvatskoj. Za Rumunjske ispitanike kvaliteta digitalnog sadržaja kojeg prate je bitnija nego Hrvatskim ispitanicima. Većina ispitanika iz Rumunjske navelo je da ne prate brendove osim ako nemaju kvalitetan digitalni sadržaj, a ispitanici iz Hrvatske navodili su druge razloge. Sudionici iz Rumunjske imaju jeftinije mobilne uređaje i više instaliranih aplikacija. Sličnosti između zemalja su: više od 60% ispitanika koristi mobitele odmah nakon što se probude ili u manje od 5 minuta nakon buđenja. Većinom preferiraju mobitele za komunikaciju i surfanje internetom. Većinom prate brendove i stranice na društvenim mrežama kako bi bili u korak s trendovima i novostima i kako bi imali brzi pristup novim informacijama.

Autori Labaš i Marinčić (2018) proveli su istraživanje pod naslovom Mediji kao sredstvo zabave u očima djece, u kojemu su 184 učenika sedmih razreda osnovnih škola iznosila stavove o njihovom načinu i razlozima korištenja medija. Došli su do zaključka da mediji imaju jako

veliku ulogu u svakodnevnom životu djece, što je potvrdilo teze i ostalih postojećih istraživanja na ove i slične teme. Autori kroz rad naglašavaju pozitivne funkcije medija i mogućnosti da ih se koristi na optimalan i produktivan način u koliko se nauči adekvatno baratati njima. „Masovni mediji danas igraju veliku ulogu u svakodnevnom životu. Oni osim što informiraju, odgajaju i obrazuju te zabavljaju, sve češće manipuliraju, nameću svoja stajališta, potiču agresiju, nasilje i strah. Mediji postaju toliko neizbježni da se moramo braniti od njih i njihovog utjecaja na naše ponašanje, ideje, stavove i razmišljanja“ (Labaš i Marinčić, 2018: 25). Anketnim ispitivanjem autori su potvrdili sljedeće hipoteze: „djeca najviše koriste medije u zabavne svrhe u svakodnevnom životu“, „djeca su svjesna potencijalnih negativnih učinaka korištenja medija, poput oglašavanja, izloženosti nasilju i pornografije“, te „djeca ne poznaju pojmove medijski odgoj, medijska kompetencija, medijska pismenost“. „Ovi posljednji rezultati mogu poslužiti nastavnicima i roditeljima kao putokaz kako postupati s djecom kada su u pitanju mediji. Nastavnici i roditelji trebali bi odvojiti vrijeme za djecu te razgovarati s njima o medijima, njihovom korištenju i mogućnostima, te ukazati na opasnosti kojima su djeca izložena“ (Labaš i Marinčić, 2018: 25). U radu je istaknuto da je nakon informiranja izrazito bitno osvijestiti djecu o raznim manipulacijama koje postoje u medijima kako bi se što uspješnije koristili istima. Mladi mogu razvijati razne kompetencije uz pomoć medija u koliko znaju način na koji ih se treba koristiti, a djeca često trebaju poticaj i pomoć roditelja i nastavnika u vezi što produktivnijeg organiziranja svog slobodnog vremena.

Cilj rada *Bijeg s „virtualnog korza“ – novi trendovi pripadnika generacije „Z“ u korištenju društvenih mreža*, autora Barić Šelmić i Levaka je utvrditi prate li mladi u Hrvatskoj svjetske trendove kada su u pitanju društvene mreže. Autori su online anketnim upitnikom istražili navike i stavove o društvenim mrežama mladih, te upotrebom komparativne metode napravili usporedbu aktualnih kretanja u svijetu i Hrvatskoj te su došli do zaključka da i mladi u Hrvatskoj također napuštaju društvenu mrežu Facebook. Najveći razlozi za odlazak s Facebooka su prisutnost starijih generacija na ovoj društvenoj mreži, ponajviše roditelja mladih ispitanika. Također autori su zaključili da nema većeg značaja u razlikovanju u brojevima korisnika društvenih mreža između mladih osoba iz urbanih središta i manjih jadranskih otoka (istraživanje je provedeno u Zagrebu, Osijeku, Krku i Korčuli), što potvrđuje zastupljenost globalizacije u Hrvatskoj, pa tako i svjetskih trendova koje globalizacija donosi. Autori ističu tvrdnju autorice Rotar Zgrabljčić, o digitaliziranim medijima i promjenama publike iz pasivne u aktivnu, ali i

interaktivnu publiku. Njezinu tvrdnju autori poistovjećuju s promjenama u usvajanju sadržaja, odnosno preferencijama mladih prema slikama i videozapisima.

Većina postojećih istraživanja kako se mladi svakodnevno u velikoj mjeri koriste novim medijima i društvenim mrežama, te pomno prate svjetske aktualne trendove. Većinom su društvene mreže i mediji u očima djece sredstvo zabave, pa bi se obrazovne institucije trebale fokusirati na edukaciju mladih o tome da internet i mreže mogu biti alati za proširivanje znanja, ako se njima znamo adekvatno koristiti i uvrstiti ih u obrazovni program.

2.2. Utjecaj društvenih mreža

Schemer i dr. objavili su 2020. godine znanstveni rad s rezultatima longitudinalnog istraživanja provedenog na adolescentima kroz 9 godina, a o utjecaju interneta i društvenih mreža na dobrobit osobe. Istraživanje se provodilo u Njemačkoj, a ključni indikatori o tome kakve efekte internet ima na adolescente, bili su postojanje ili ne postojanje depresivnih simptoma, općenito zadovoljstvo životom, subjektivnim prikazom ispitanika. Istraživači su zaključili su da rezultati efekata korištenja interneta i društvenih mreža relativno malog značaja. Također, istraživači savjetuju da se budući radovi na ovu temu provode s grupama ljudi koji su naočigled već ugroženi internetom ili s „ranjivim skupinama“, kao na primjer ljudi niskog samopouzdanja i drugih socijalnih problema, a koji prekomjerno koriste internet i društvene mreže.

Istraživanje autora Valkenburg i sur. (2021) je o pasivnom korištenju društvenih mreža, odnosno pretraživanju i općoj dobrobiti adolescenata. Polazna hipoteza istraživanja je da pasivno pretraživanje (*browsing*) društvenih mreža vodi do negativnih učinaka na dobrobit osobe. Istraživači su podatke prikupljali na uzorku od 353 adolescenata i dobili su izrazito heterogene rezultate. Jedna grupa adolescenata je osjećala ugodu nakon pretraživanja, a druga neugodne učinke. Zaključili su da je ovakva istraživanja traže nešto kompliciraniji pristup, te da je izazovno potvrditi današnje hipoteze akademske zajednice kako društvene mreže i pretraživanje negativno utječu na adolescente jer su rezultati izrazito heterogeni, a ovise o osobnim prethodnim uzrocima, kao što su rast i razvoj, socijalizacija, medijatori, moderatora, te različite situacije u kojima se različite osobe trenutno nalaze.

U Hrvatskoj su istraživane i posebne specifičnosti reakcije i vrednovanje sadržaja na društvenim mrežama. Šmakić (2016) u svom radu istražuje opciju „like“ na društvenoj mreži Facebook, koja je, 2016. godine kada je autorica objavila rad, bila jedna od najpopularnijih društvenih mreža koju mladi koriste. U radu je istaknuto da mladi opciju „like“ prihvaćaju kao određeni statusni simbol i vrednovanje u društvu. Naglasak je stavljen na proučavanje utjecaja opcije „like“, njegove simboličke vrijednosti i koliko je zastupljena kreativnost digitalnog sadržaja u cilju skupljanja što više „likeova“. Promišljajući o pitanju koju korist ostvaruje društvena mreža, ako je dostupna besplatno i mi osobno možemo kontrolirati tko će na njoj vidjeti i biti u mogućnosti „lajkati“ naše objave, autorica dolazi do spoznaje da društvena mreža ima mogućnost koristiti vaš privatni profil za razne promocije i na taj način si ostvariti zaradu. Dakle, na neki način, broj „likeova“ označuje kvalitetu, profitabilnost i atraktivnost digitalnog sadržaja, zbog čega je „like“ jedna vrsta statusnog simbola. Današnja mladež, ili kako ih autorica u radu naziva, digitalni domoroci, koriste opciju „like“ za iskazivanje stavova na društvenoj mreži Facebook. „Sadržaji ostaju bez komentara, pravopis se zaboravlja, jer zahvaljujući jednom jedinom simbolu čovjek može okarakterizirati da je nešto dobro napravljeno, ali da pri tome ne upotrijebi nijedan jedini komentar koji će uključivati upotrebu slova i iskazivanje osjećaja i stavova“ (Šmakić, 2016: 1337). Prednost upotrebe „likeova“ je što skraćuje vrijeme koje je inače potrebno za iskazivanje vlastitih stavova, ali dovodi i do nepromišljanja o sadržajima i nerazvijanju kompetencija koje uključuju i kreativnost.

2.3. Sigurnosni rizici, internetsko nasilje i ovisnost o internetu

Autori Martin, Wang, Petty, Wang i Wilkins u radu *Middle School Students' Social Media Use* (korištenje društvenih medija kod učenika srednje škole), ističu da su učenici danas u sve ranijoj dobi intenzivno „uronjeni“ u tehnologiju i internet. Zbog sve učestalijeg korištenja društvenih mreža povećana je briga za njihovu „online“ sigurnost. Internetsko nasilje (cyberbullying), ostavljanje osobnih podataka na internetu i neprikladno korištenje društvenih mreža dobivaju sve veću pozornost u akademskoj zajednici i jedna su od gorućih tema općenito. Autori također naglašavaju da nam s jedne strane, društvene mreže pružaju sjajne mogućnosti za povezivanje s drugima, pridruživanje u kreativne internetske zajednice, dijeljenje znanja i

stvaranje digitalnog sadržaja. S druge pak strane, ističu da društvene mreže sa sobom nose određene rizike, koji utječu na učenike svih dobi. Razni znanstvenici izražavaju zabrinutost u vezi povezanošću depresije i drugih problema u razdoblju puberteta i prekomjernog, neprimjerenog ili neadekvatnog korištenja društvenih mreža, no takve tvrdnje se do sada nisu uspjele dokazati i potrebno je provesti puno više istraživanja na ovom području s obzirom na brzorastuće internetske tehnologije. Autori u radu objašnjavaju nekoliko pojmova vezanih uz korištenje društvenih mreža – internetsko zlostavljanje (*cyberbullying*), digitalna mrežna etiketa (*digital netiquette*), digitalni trag (*digital footprints*), digitalna privatnost (*digital privacy*), digitalni identitet (*digital identity*). Internetsko zlostavljanje znači uznemiravanje nekoga putem interneta, većinom putem društvenih mreža i većinom se to događa među adolescentima. Internetsko zlostavljanje je kada osoba putem interneta prenosi lažne informacije o pojedincu, sramote fotografije i tvrdnje, klevete, a sve u službi povrjeđivanja te osobe. Digitalne mrežne etikete označuju skup nepisanih pravila online ponašanja koja učenici moraju usvojiti kako bi se koristili društvenim mrežama na optimalan način. Na primjer smatra se da tekst natipkan velikim slovima znači kao da osoba koja je iza tipkovnice više ili govori agresivno. Nepisana pravila uglavnom služe kako bi se izbjegle nesuglasice, sarkazam, konfliktne situacije i sukobljavanje s drugim online korisnicima, diskriminacija i generalno kako bi se internet koristio na što prikladniji i pristojniji način i bio ugodno mjesto za korisnike. Digitalni otisci stopala označavaju osobne i privatne informacije koje dijelimo s drugima na društvenim mrežama, a one ostaju iza nas i zapravo ih se možda ne može trajno izbrisati jer se većinom svi podaci ipak negdje skladište i čuvaju. Autori smatraju da suvremena kultura dijeljenja informacija s drugima može biti pozitivna za korisnike, ali upozoravaju da korisnici najprije trebaju biti osviješteni da iza sebe uvijek ostavljaju „digitalne otiske stopala“, pa sukladno s tom informacijom i kritičkim promišljanjem postavljati svoje osobne informacije i privatne podatke na društvene mreže. Za pojam digitalni identitet istaknuto je kako je kreiranje identiteta općenito najvažniji dio odrastanja. Autori Martin, Wang, Petty, Wang i Wilkins su za potrebe rada *Middle School Students' Social Media Use* (korištenje društvenih medija kod učenika srednje škole) anketirali 593 učenika srednje škole o gore navedenim temama – digitalnim otiscima stopala i drugih zabrinutosti oko društvenih mreža. rezultati su pokazali da je 17% učenika počelo koristiti društvene mreže u dobi od 9 godina ili ranije. 40% učenika prihvatilo je zahtjeve za prijateljstvo od osoba koje ne poznaju. 40% učenika izjavili su da im roditelji ne nadziru korištenje

društvenih mreža, što upućuje na prijeko potrebne edukacije o internetskoj sigurnosti. Učenici iz ovog istraživanja najčešće koriste društvene mreže kako bi se povezali s prijateljima, podijelili fotografije i saznali što drugi korisnici rade. Instagram, Snapchat i Youtube su najčešće korištene internetske platforme. Učenici su uglavnom izražavali zabrinutosti u vezi neprikladnih objava na društvenim mrežama, hakiranja, povrjeđivanja njihovih osjećaja, nedostatka privatnosti, neprikladnih fotografija, zlostavljanja, negativnosti i uhoda (stalkera).

Cilj rada Dodig i sur. bio je predstaviti dosadašnje znanstvene spoznaje o potencijalnoj ovisnosti o internetu. U radu je objašnjeno da se ovisnost o internetu svrstava u ponašajne ovisnosti i riječ je o novom konceptu jer se povijesno smatralo da je za ovisnost potreban unos psihoaktivnih tvari u organizam. „Iz pregleda suvremenih znanstvenih spoznaja u ovom području nedvojbeno je da postoje značajni dokazi kako dio populacije razvija probleme povezane s prekomjernim korištenjem interneta pri čemu su posebno ugrožena djeca i mladi“ (Dodig i sur., 2018: 131). Autori smatraju da je potencijalna ovisnost o internetu posebno izazovno područje jer je internet neraskidivo povezan s našim svakodnevnim životima i velik dio naše svakodnevice.

Utjecaj medija na percepciju sigurnosnih rizika povezanih s društvenim umrežavanjem putem interneta – studija slučaja rad je autora Putnik i Bošković, te govori o opasnostima kojima su mladi izloženi na društvenim mrežama, kao neiskusni i nedovoljno educirani korisnici, lakovjermi i ranjivi. Svrha istraživanja bila je ustanoviti do koje mjere se mladi koriste internetom i na koji su način informirani o sigurnosnim rizicima. „Kibernetički kriminalitet relativno je nova vrsta kriminalnih aktivnosti koja obuhvaća sve načine na koje se koriste računala i ostali prijenosni elektronički uređaji kao što su mobilni telefoni i dlanovnici s pomoću kojih se korisnici mogu spojiti na internet i prekršiti zakon ili nekome učiniti nešto nažao“ (Putnik i Bošković, 2015: 584). Kibernetički kriminalitet razvio se uz pojavu informacijskih tehnologija. Autori ističu da mladi ljudi, koji inače predstavljaju osobito ranjivu skupinu na internetu, trebaju biti svjesni da osobne i privatne informacije koje objavljuju na internetu mogu poslužiti osobama koje ih mogu upotrijebiti u izrazito negativne svrhe. Osim što su izloženi zlouporabi osobnih podataka, kršenju privatnosti, tu su moguće i ideološke i političke manipulacije. Iako autori

navode da osobe koje mogu zloupotrijebiti osobne informacije pojedinca mogu biti kibernetički prijestupnici, mentalno bolesni ljudi, politički ili ideološki motivirane skupine, ipak informacije koje djeca objavljuju najčešće zloupotrebljavaju njihovi vršnjaci. „Radi se o pojavi kibernetičkoga nasilja koje obuhvaća zadirkivanje, dodijavanje, a u težim slučajevima i maltretiranje u virtualnom svijetu. Kibernetičko je nasilje u stalnom porastu“ (Putnik i Bošković, 2015: 586). Istraživanje je pokazalo da je 20% ispitanika bilo žrtva takvog. „Također su zabilježeni slučajevi u kojima nasilnici preuzimaju čak i virtualni identitet mete svojega napada, odnosno žrtve, s ciljem pojačanog učinka aktivnosti sustavnog uništavanja reputacije žrtve ili provođenja kriminalnih namjera“ (Putnik i Bošković, 2015: 587). Žrtva se nakon takvog uništavanja reputacije putem virtualnog svijeta, često ne zna obratiti nekome za pomoć jer u većini država još nije definirano tko bi se trebao baviti internetskim nasiljem. Autori navode da je predmet mnogih studija također bila tema utjecaja interneta na formiranje ideoloških stavova, aktivizam, promjenu političkih stavova i slično. Mladi ljudi su u takvoj digitalnoj okolini ranjiva skupina, koja još nema jasno definiran vlastiti identitet i na koje propaganda i manipulirajuća sredstva mogu imati potencijalno negativan učinak. Rezultati istraživanja pokazali su da više od polovine studenata ima zadovoljavajući stupanj sigurnosti na internetu, a da su o mjerama opreza saznali putem medija. Rezultati također pokazuju da suvremeni mediji imaju veći učinak na stjecanje znanja i kreiranje stavova, o postojanju kibernetičkog kriminala i sigurnosnim rizicima na društvenim mrežama, od obrazovanja i društvenog okruženja. „Takvi rezultati pokazuju da obrazovni programi, a osobito oni koji se odnose na sigurnosne studije, trebaju praktično poboljšanje obrazovnih procesa. Potrebno je učiniti prijenos znanja i poruka barem jednako izazovnim i zanimljivim, na način na koji to vrlo specifično rade mediji“ (Putnik i Bošković, 2015: 595).

„Porast nasilja među mladima jedan je od najvećih problema suvremenog društva. Mnogi stručnjaci smatraju da odgovornost za to snose obitelj, škola i mediji. Digitalna generacija provodi većinu slobodnog vremena na internetu i usvaja vrijednosti koje joj nameću mediji“ (Ružić, 2011: 28). U radu *Internet i videoigre: uzročnici povećane agresivnosti među mladima*, autorica Ružić navodi da je internet pun nasilnih sadržaja, posebno videoigre, a s novim tehnologijama pojavila se i nova vrsta nasilja, *cyberbullying*. Razumljivo je da mlade osobe koje su željne pažnje i publiciteta na krivi način pokušavaju privući isto, na primjer objavom videozapisa nasilnog sadržaja na internetu. Nasilje je danas u medijima prikazano kao jedan od

načina zabave i razonode, što donosi profit, ali i omogućuje mladima u razvoju pretjeranu konzumaciju takvog sadržaja, pa čak i rekreiranje nasilnih scena koje su vidjeli u medijima u stvarnom životu. Autorica također navodi da su videoigre imaju najveći efekt u povećavanju stopa nasilja među mladim osobama. Neke igre u nekim zemljama su čak zabranjene. U radu je istaknuto kako novi mediji i društvene mreže potiču širenje nasilnih sadržaja i stvaraju nove nasilničke ambijente – *cyberbullying*.

Autorica Petra Robotić u radu *Zamke virtualnog svijeta: zaštita djece i mladih na internetu i prevencija ovisnosti*, govori o prekomjernoj izloženosti mladih osoba i djece digitalnim medijima i potencijal za razvoj moguće ovisnosti o medijima. 2015. godine kada je autorica napisala rad, ovisnost o internetu još uvijek nije imala službenu dijagnozu u Dijagnostičkom i statističkom priručniku za duševne poremećaje, međutim, dotadašnja istraživanja pokazala su naznake i elemente ponašanja ovisnika. „Također, na internetu vrebaju mnoge opasnosti, a kako bi se djecu i mlade zaštitilo od njih, potrebna je dobra suradnja i komunikacija na relaciji dijete – roditelj – škola – lokalna zajednica – društvo u cjelini, sustavno djelujući na svim razinama prevencije i zaštiti djece od mogućega štetnog djelovanja elektroničkih medija“ (Robotić, 2015: 81). U radu su istaknute prednosti interneta – brza i laka dostupnost informacija, zabava, učenje, laka komunikacija bez obzira na lokaciju, razmjena stavova i mišljenja, kreativnost, poticanje pisanja i stvaranja digitalnog sadržaja, razvoj strategija rješavanja problema i selekcije informacija i još puno pozitivnih stvari. Ipak autorica se u ovom radu fokusirala na opasnosti koje internet i nove tehnologije donose sa sobom – ovisnost o internetu, ovisnost o internetskim igrama, elektroničko nasilje (*cyberbullying*), dječja pornografija, vrbovanje djece i mladih online. „Pitanje postoji li ovisnost o internetu naišlo je na dosta različitih stavova u krugovima psihijatarata i psihologa te još uvijek ne postoji suglasje oko toga gdje su granice normalnog odnosno prekomjernog korištenja internetom“ (Robotić, 2015: 83). U radu je navedeno da ovisnost o internetu može biti maskirana unutar nekih drugih psihičkih poremećaja, kao što su depresija, anksioznost i bipolarni poremećaj. Također, istaknuto je postojanje nekoliko vrsta ovisnosti o internetu – informacijsko preopterećenje, mrežna kompulzivnost, ovisnost o virtualnim vezama, ovisnost o virtualnom seksu, ovisnost o računalu. Pod simptomima ovisnosti o internetu navedeni su: gubitak pojma o vremenu, problemi u izvršavanju zadataka, izoliranje, osjećaj krivnje, euforije ili opuštenosti, neraspoloženost i ljutnja kod prekida korištenja internetom, gubitak interesa za druge aktivnosti, financijski problemi,

izostanak intimnosti s partnerom, razmišljanje o internetu kada osoba nije na njemu. Istraživanje „Koliko vremena i uz koje rizike djeca provode na internetu i Facebooku“ pokazalo je da djeca koja imaju manju kontrolu nad korištenjem internetom, češće razmišljaju o internetu kad nisu na njemu, više zanemaruju svoje obveze zbog interneta, imaju lošiju sliku o sebi, tjeskobnija su, pokazuju više simptoma depresivnosti te su sklonija neprihvatljivom ponašanju. Autorica također navodi da je istraživanje pokazalo da 26% djece svoje slobodno vrijeme provodi najviše na internetu. Uz škole, razne institucije i lokalne zajednice, Robotić naglašava da veliku ulogu u zaštiti djece na internetu imaju roditelji, koji bi trebali voditi djecu u virtualnom svijetu kao i u stvarnom, upozoravajući ih na opasnosti. No roditelji se često osjećaju nekompetentnima i nemoćnima jer djeca danas često o tehnološkim uređajima i internetu znaju više od vlastitih roditelja. „Dok neki roditelji u strahu potpuno zabranjuju djeci ovaj medij, postoje i roditelji koji svojoj djeci daju potpunu slobodu korištenja ovim medijem. Kako roditelji ne bi smjeli djeci potpuno zabranjivati korištenje internetom, tako ne bi smjeli dopustiti djeci ni da njihova želja za privatnošću nadvlada odgovornost roditelja da ih nadziru“ (Robotić, 2015: 91). Autorica smatra da se internet može koristiti u pozitivne svrhe, ali u koliko se u takve svrhe dijete i služi računalom i roditelji sudjeluju u tome. Također, posebno ističe da se djecu i mlade mora upozoriti na opasnost dijeljenja svojih osobnih podataka na internetu, da većina sadržaja koja se objave ostaju negdje trajno pohranjena i slično. Naglašava se nužnost radionica edukacije roditelja o novim medijima, jer je obitelj glavni zaštitni čimbenik u zdravom odrastanju i ima važnu ulogu u organizaciji i načinu provođenja slobodnog vremena, ali i jako velika uloga škole i profesora, koji su često vičniji u snalaženju na internetu i tehnološkim uređajima, te mogu educirati roditelje. „Svoje mjesto u prevenciji i liječenju ovisnosti o internetu svakako imaju i socijalni radnici, koji zbog prirode svojega posla mogu detektirati probleme koje uzrokuju prekomjerno korištenje internetom, sudjelovati u prevenciji putem edukacija i savjetovanja te u suradnji s drugim stručnjacima sudjelovati u kriznim intervencijama i grupama za podršku u svrhu liječenja ovisnosti o internetu“ (Robotić, 2015: 94).

2.4. Medijska pismenost kao rješenje za optimalno korištenje interneta

Za uspješno razumijevanje društvenih mreža i njihovo pravilno korištenje potrebno je osvijestiti što znači pojam *medijska pismenost*. Pojmovi medijski odgoj i medijska pismenost sve češće se mogu čuti u našim svakodnevicama, posebno u obrazovnim strukturama. U zborniku radova sa 5. regionalne znanstvene konferencije „Medijska pismenost – preduvjet za odgovorne medije“, autorica Car, Turčilo i Matović iz 2015. godine navode medijsku pismenost kao jednu od ključnih kompetencija za razvoj suvremenog čovjeka. U posljednjih nekoliko godina u Europi, medijska pismenost se sve više istražuje i pokušava institucionalizirati i inkorporirati u formalno obrazovanje. Medijska pismenost postaje sve značajnija tema znanstvenih rasprava u raznim znanstvenim poljima; od pedagogije i sociologije do komunikologije. Medijska pismenost je interdisciplinarno područje istraživanja stoga je suradnja i zajedništvo različitih znanstvenih grana ključno u provedbama istraživanja.

Na internetskom portalu medijskapismenost.hr u jednom od naslova navedeno je da je medijska pismenost „abeceda za 21. stoljeće“.

“Medijska pismenost shvaća se kao krovni pojam koji obuhvaća sve tehničke, kognitivne, društvene, civilne, etičke i kreativne kapacitete koji omogućuju građanima učinkovit pristup i korištenje informacijama i medijima te sigurno i odgovorno stvaranje i dijeljenje medijskih sadržaja na različitim platformama. Kako se navodi u *Zaključcima Vijeća Europske unije o medijskoj pismenosti u svijetu koji se neprestano mijenja*, medijska se pismenost ne bi trebala ograničiti samo na učenje o alatima i tehnologijama, nego bi trebala biti usmjerena i na to da građani steknu vještine kritičkog razmišljanja potrebne za prosudbu, analizu složenih situacija i prepoznavanje razlike između mišljenja i činjenica. Svi ti kapaciteti omogućuju građanima da sudjeluju u gospodarskim, društvenim i kulturnim aspektima društva te da imaju aktivnu ulogu u demokratskom procesu. Medijska pismenost jedna je od ključnih kompetencija za život i rad u digitalnome medijatiziranom svijetu koji se konstantno ubrzano razvija i mijenja, stoga je važno građane osnažiti tim vještinama i znanjem, a posebice je važno vještinama medijske pismenosti učiti djecu i mlade, jer je to najbolji način zaštite od dezinformacija, propagande, potencijalno štetnih utjecaja medijskih sadržaja, kao i zaštite privatnosti i podataka u digitalnom svijetu” (medijskapismenost.hr, “O nama”, pristup: 29. 8. 2022.).

Portal *medijskapismenost.hr* služi kao platforma za pomoć i nudi smjernice svima koji sudjeluju u obrazovanju djece o medijima, uključujući i roditelje koji imaju glavnu ulogu u osvještavanju kritičkog promišljanja o digitalnom sadržaju kojeg djeca koriste. „Cilj nam je postati središnje mjesto za informacije o medijskom obrazovanju, medijskoj pismenosti, politikama i trendovima u medijskoj i audiovizualnoj industriji, te osnažiti roditelje i sve one koji se bavi obrazovanjem djece da aktivno traže znanja i informacije o medijima, društvenim mrežama i digitalnim platformama i načinima na koji oni mogu utjecati na razvoj djece. Pokretači i osnivači portala *medijskapismenost.hr* su Agencija za elektroničke medije i UNICEF, a portalom upravlja Agencija za elektroničke medije” (*medijskapismenost.hr*, “O nama”, pristup: 29. 8. 2022.). Na portal besplatno se mogu preuzeti razne edukacijske brošure, video lekcije, obrazovni materijali, infografike i publikacije koji mogu biti korisni i edukativni i mladima i starima. Obrazovni materijali sastoje se od preporuka stručnjaka, smjernica što djeca koje dobi trebaju gledati. Također su zastupljene teme poput sigurnosti na internetu, o medijima i dječjem razvoju, problem dezinformacija, nasilje u medijima, do osnovnog pojmovnika i razjašnjavanja internetskih pojmova. U radu Hrvatska: Nove prilike za sustavan pristup medijskoj pismenosti, Kanižaj i Car ističu da se fragmenti koncepta medijske pismenosti mogu već godinama pronaći u hrvatskom obrazovnom sustavu, ali sustavan pristup kroz posebne politike ili strategije nije postojao do 2014. godine. Odgojno-obrazovni projekt *Djeca medija* na području Hrvatske provodi Društvo za komunikacijsku i medijsku kulturu. U ovom projektu mladi obrazuju mlade – cilj je postizanje informacijske i medijske pismenosti. Provodi se od 2010. godine, a obuhvaća interaktivna predavanja, medijske radionice uživo ili na medijima, internetsku stranicu s raznim digitalnim sadržajima vezanima uz temu. Projekt nije namjenjen djeci i mladima već i roditeljima, nastavnicima i svima koji se zanimaju za ovu temu.

3. METODE ISTRAŽIVANJA

Metode istraživanja ovog rada su desk metoda istraživanja i anketni upitnik. Rad ima tri hipoteze koje je potrebno dokazati ili opovrgnuti:

HIPOTEZA 1: Učenici najviše vijesti iz Hrvatske i svijeta saznaju putem društvenih mreža.

HIPOTEZA 2: Učenici bez neke određene strategije koriste sadržaj društvenih mreža.

HIPOTEZA 3: Učenici većinom provedu više vremena na društvenim mrežama u danu nego što su planirali.

Desk metodom istraživanja prikupljaju se već postojeći radovi na određenu temu, odnosno prikupljaju se statistički podaci i vrši se pregled relevantne literature koja do sada postoji o određenoj temi, te na internetu postoje online baze objavljenih i javno dostupnih znanstvenih radova. Prednosti desk metode su ušteda vremena jer se putem online baza podataka mogu pregledavati literature bez obilaženja raznih institucija i ustanova. Kroz desk metodu mogu se uspoređivati već postojeći rezultati provedenih istraživanja, a često se ovakvi podaci zovu sekundarni podaci. Metodom deskripcije, sinteze, generaliziranja se ti podaci analiziraju i uvrštavaju u teorijski okvir istraživačkog rada. Anketni upitnik služit će kao izvor prikupljanja primarnih podataka, odnosno odgovora na pitanja o navikama korištenja društvenih mreža kod srednjoškolaca. „Anketa je standardiziran postupak prikupljanja i analize rezultata odabranih sudionika s ciljem dobivanja uvida u stavove, želje ili oblike ponašanja određenih društvenih skupina ili s ciljem dobivanja podataka o njihovim demografskim, socijalnim i drugim karakteristikama“ (Lamza Posavec, 2011: 12). Anketni upitnik izrađen je putem besplatne Google-ove usluge Google Forms, koja služi za kreiranje internetskih anketa, upitnika, kvizova i slično. Upitnik se sastojao od 17 zatvorenih pitanja s nekoliko ponuđenih odgovora, od čega učenici biraju jedan od odgovora. Upitnik počinje s osnovnim pitanjima o dobi i razredu srednje škole koju pohađaju, pa sve do pitanja o navikama korištenja društvenih mreža. Ciljani uzorak je navedenim anketnim upitnikom ispitati 100 učenika srednjih škola u Hrvatskoj.

4. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

U svibnju 2022. godine za potrebe istraživanja o navikama korištenja društvenih mreža kod srednjoškolaca ispitano je 119 učenika iz 3 srednje škole u 2 grada u Hrvatskoj. To su srednje škole Gimnazija Antuna Gustava Matoša u Zaboku, Srednja medicinska škola Slavonski Brod i Tehnička škola Slavonski Brod, koje su odabrane zbog praktičnosti i lake dostupnosti populacije. Instrument ispitivanja bio je online anketni upitnik – *Google Forms*. Anketa se

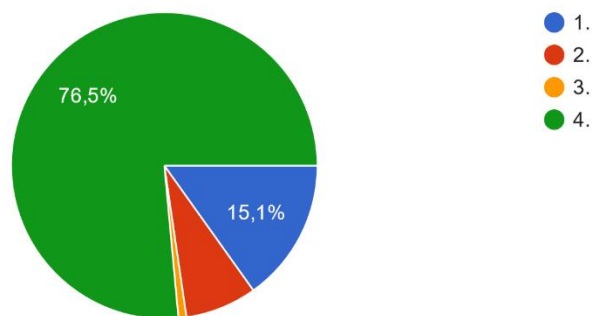
sastojala od 17 pitanja zatvorenog tipa, pitanja na koja je moguće označiti više odgovora i tvrdnje uz koje su učenici trebali označiti stupanj slaganja ili neslaganja. Ispitivanje je bilo predviđeno za sve učenike srednjih škola, od prvog do četvrtog razreda.

Najviše sudionika pohađali su četvrti razred srednje škole (76,5%). Zatim 15,1% anketiranih pohađali su prvi razred srednje škole, 7,6% drugi razred srednje škole, a 0,8% ispitanih pohađali su prvi razred srednje škole (grafikon 1).

Grafikon 1 - udio ispitanika prema razredu srednje škole.

Koji si razred srednje škole?

119 odgovora

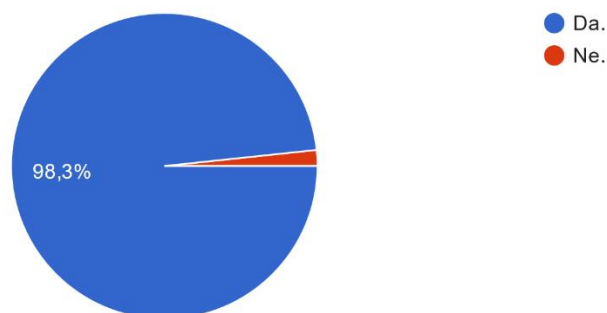
izvor: Google Forms, rezultati anketnog upitnika (N=119)

Na pitanje imaju li profil na Instagramu, 98,3% odgovorilo je potvrdno, a samo 1,7% ispitanih nema otvoren profil na Instagramu (grafikon 2).

Grafikon 2 - udio ispitanika koji imaju profil na Instagramu.

Imaš li profil na Instagramu?

119 odgovora

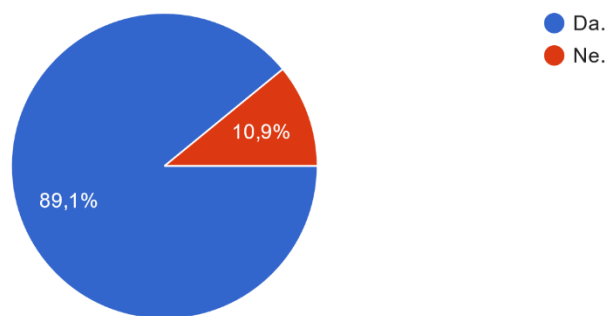
izvor: Google Forms, rezultati anketnog upitnika (N=119)

89,1% anketiranih učenika ima otvoren profil na Facebooku, a 10,9% nema, gdje se mogu pronaći sličnosti u rezultatima istraživanja iz teorijskog okvira da mladi sve više prioritiziraju Instagram, što je vidljivo na grafikonu 3. Autori Levak, T. i Barić Šelmić, S. 2017 godine objavili su rad *Bijeg s "virtualnog korza" – novi trendovi pripadnika generacije „z“ u korištenju društvenih mreža*, koji prikazuje podatke da mladi sve više napuštaju društvenu mrežu Facebook.

Grafikon 3 - udio ispitanika koji imaju profil na Facebooku.

Imaš li profil na Facebooku?

119 odgovora

izvor: Google Forms, rezultati anketnog upitnika (N=119)

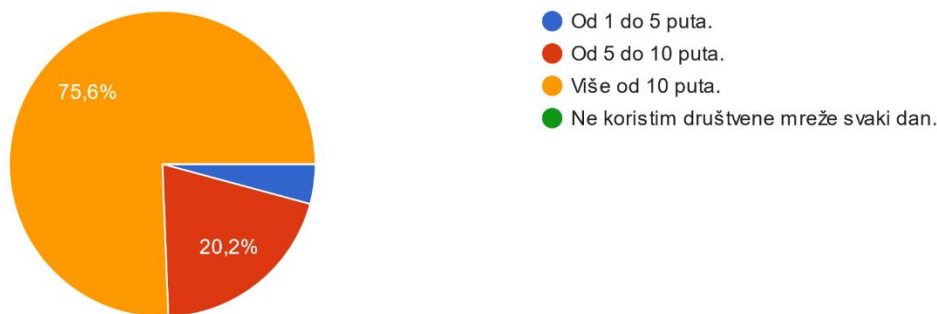
Aplikacija za dopisivanje koju apsolutno svi sudionici koriste, njih 100%, je Whatsapp.

Na pitanje koliko puta dnevno provjeravaš društvene mreže, 75,6% učenika odgovorilo je više od 10 puta. Zatim 20,2% ispitanih provjerava društvene mreže od 5 do 10 puta dnevno, njih 4,2% provjeravaju od 1 do 5 puta. Odgovor „ne koristim društvene mreže svaki dan“ nitko nije izabrao (grafikon 5).

Grafikon 5 – koliko puta dnevno ispitanici provjeravaju društvene mreže.

Koliko puta dnevno provjeravaš društvene mreže?

119 odgovora

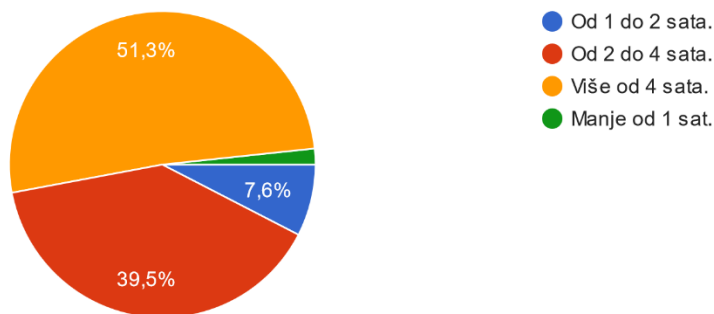
izvor: Google Forms, rezultati anketnog upitnika (N=119)

51,3% ispitanih učenika provede više od 4 sata na društvenim mrežama svaki dan. 39,5% ispitanih provede od 2 do 4 sata, 7,6% provede od 1 do 2 sata, a samo 1,7% anketiranih provede manje od 1 sat na društvenim mrežama svakodnevno (grafikon 6). Anketa *EU Kids Online 2020* također donosi podatke kako mladi svakodnevno i po nekoliko sati dnevno provode vrijeme na društvenim mrežama, a vrijeme provedeno u odnosu na podatke iz ankete iz 2010. godine se u nekim zemljama gotovo udvostručilo. Također, rad *Ispitivanje aktualnih trendova u korištenju društvenim mrežama kod učenika prvog i trećeg razreda srednjih škola u Hrvatskoj*, autora Buljan Flander G., Selak Bagarić E., Prijatelj K. i Čagalj Farkas M. prikazuje podatke o velikoj količini vremena provedenog na internetu kod mladih, kao i drugi radovi iz teorijskog okvira koji istražuju navike korištenja društvenih mreža kod mladih.

Grafikon 6 – koliko prosječno vremena ispitanici provedu na društvenim mrežama svaki dan.

Koliko prosječno vremena provedeš na društvenim mrežama svaki dan? (U postavkama mobitela vjerojatno možeš i provjeriti količinu vremena provedenog na određenim aplikacijama)

119 odgovora

izvor: Google Forms, rezultati anketnog upitnika (N=119)

Na pitanje „za što najčešće koristiš društvene mreže?“ bilo je moguće označiti više odgovora. Važan rezultat je da gotovo 90% učenika koristi društvene mreže iz dosade.

„Kad mi je dosadno“ označilo je 89,9% učenika.

„Komunikacija s prijateljima“ označilo je 96,6% učenika.

„Dijeljenje vlastitih ideja, misli, fotografija s drugima“ označilo je 31,9% učenika.

„Prikupljanje informacija o okolini“ označilo je 52,9% učenika.

„Ne koristim društvene mreže“ označilo je 0% učenika.

„Za informiranje o dnevnim događajima“ označilo je 52,9% učenika.

„Kada sam u prometu“ označilo je 14,3% učenika.

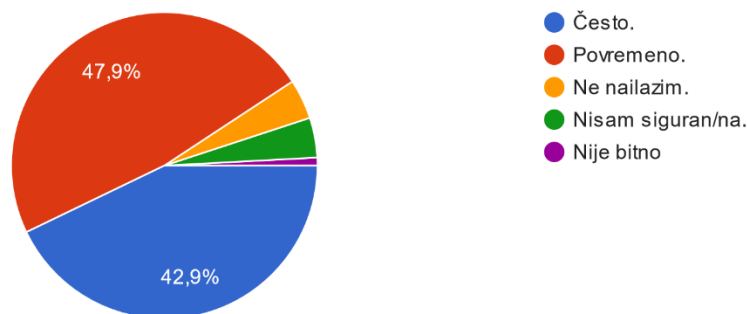
„Kada čekam nekoga“ označilo je 55,5% učenika.

Na pitanje koliko često nailaziš na svojim profilima na vijesti iz Hrvatske i svijeta, prilikom korištenja društvenih mreža, 47,9% učenika odgovorilo je povremeno, 42,9% često, 4,2% nije sigurno u odgovor, 4,2% ne nailazi, a 0,8% označili su odgovor „nije bitno“ (grafikon 8).

Grafikon 8 – koliko često učenici nailaze na vijesti prilikom korištenja društvenih mreža.

Koliko često nailaziš na svojim profilima na vijesti iz Hrvatske i svijeta, prilikom korištenja društvenih mreža?

119 odgovora

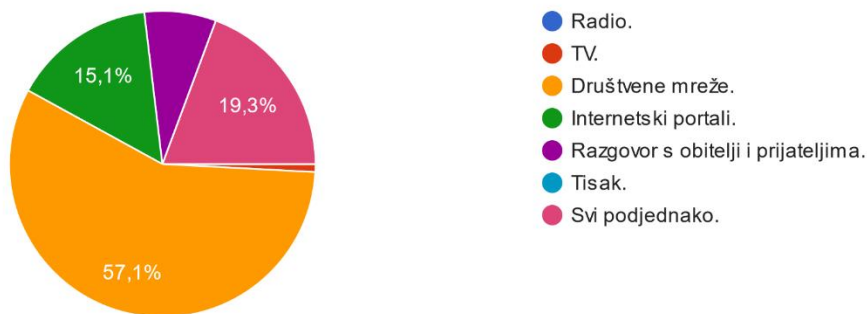
izvor: Google Forms, rezultati anketnog upitnika (N=119)

Glavni izvor informiranja kod 57,1% anketiranih učenika su društvene mreže. Zatim internetski portali 15,1%, razgovor s obitelji i prijateljima 7,6%, televizija 0,8%, a odgovor „svi podjednako“ označilo je 19,3% ispitanika (grafikon 9).

Grafikon 9 – glavni izvor informiranja.

Koji je tvoj glavni izvor informiranja?

119 odgovora

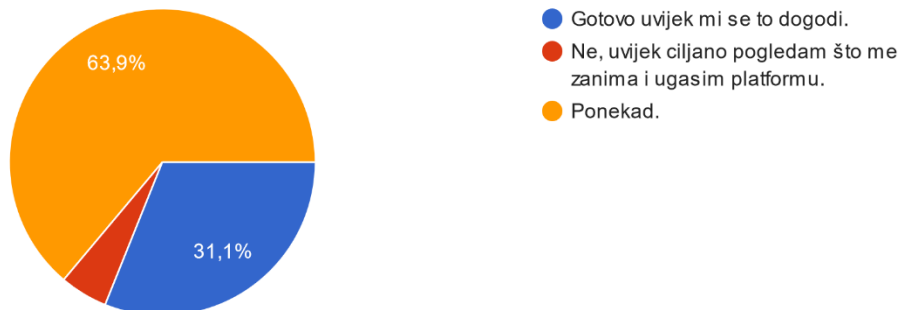
izvor: Google Forms, rezultati anketnog upitnika (N=119)

Kada odu na društvene mreže, 31,1% anketiranih gotovo uvijek završe na digitalnom sadržaju na kojem nisu planirali završiti. 63,9% ispitanih je odgovorilo da im se to ponekad dogodi, a samo 5% da im se to ne dogodi, već uvijek ciljano pogledaju što ih zanima i ugase platformu (grafikon 10). Ovaj rezultat, kao i podaci iz ankete EU Kids Online 2020, ističu važnost kontinuiranog educiranja mladih o kritičkom promišljanju o digitalnom sadržaju kojeg svakodnevno konzumiraju. UNICEF i Mreža mladih Hrvatske proveli su anketu o medijima i mladima, čiji rezultati pokazuju da mladi žele učiti o prepoznavanju lažnih vijesti i dezinformacija, utjecaju interneta na mentalno zdravlje, zaštiti osobnih podataka na internetu, sextingu i analizi medijskih sadržaja.

Grafikon 10 – kada koriste društvene mreže, „završe li“ ispitanici na digitalnom sadržaju kojeg nisu planirali gledati.

Kada odeš na društvene mreže, "završiš" li na nekom digitalnom sadržaju na kojem nisi planirao/la završiti?

119 odgovora

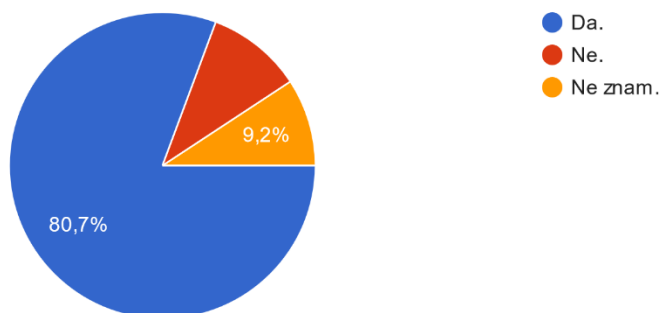
izvor: Google Forms, rezultati anketnog upitnika (N=119)

80,7% anketiranih učenika provedu većinom više vremena u danu na društvenim mrežama, nego što su to planirali. Njih 10,1% odgovorilo je da ne provedu, a 9,2% ne znaju odgovor (grafikon 11). Ovaj rezultat također se podudara s podacima iz ankete EU Kids Online.

Grafikon 11 – provode li sudionici većinom više vremena u danu na društvenim mrežama, od planiranog.

Provedeš li većinom više vremena u danu na društvenim mrežama, nego što si to planirao/la?

119 odgovora

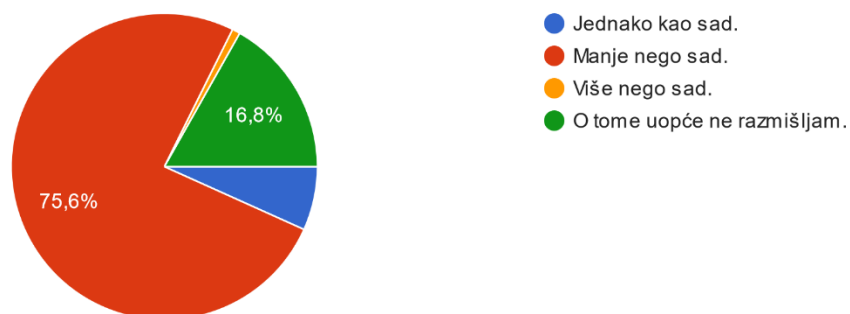

izvor: Google Forms, rezultati anketnog upitnika (N=119)

Na pitanje koliko vremena na društvenim mrežama žele provoditi u budućnosti, 75,6% anketiranih učenika odgovorilo je „manje nego sad“. 16,8% učenika o tome uopće ne razmišlja, 6,7% učenika u budućnosti želi provoditi jednako vremena na društvenim mrežama kao sada, a 0,8% učenika želi provoditi više vremena nego trenutno (grafikon 12).

Grafikon 12 – koliko vremena na društvenim mrežama ispitanici žele provoditi u budućnosti.

Koliko vremena na društvenim mrežama želiš provoditi u budućnosti?
119 odgovora

izvor: Google Forms, rezultati anketnog upitnika (N=119)

Slijedeće pitanje (grafikon 13) bilo je u obliku tvrdnje „društvene mreže zapravo bespotrebno troše naše vrijeme“ uz koju bilo moguće izraziti stupanj slaganja ili neslaganja:

Slažem se – 17 odgovora.

Djelomično se slažem – 78 odgovora.

Ne mogu se odlučiti – 14 odgovora.

Djelomično se ne slažem – 12 odgovora.

U potpunosti se ne slažem – 3 odgovora.

Grafikon 13 – tvrdnja „društvene mreže zapravo bespotrebno troše naše vrijeme“.

izvor: Google Forms, rezultati anketnog upitnika (N=119)

Pitanje broj 14 (grafikon 14) sastojalo se od dvije tvrdnje za koje je bilo moguće izraziti stupanj slaganja ili neslaganja:

1) „Često izgubim pojam o vremenu dok sam na društvenim mrežama.“

Slažem se – 62 odgovora.

Djelomično se slažem – 38 odgovora.

Ne mogu se odlučiti – 9 odgovora.

Djelomično se ne slažem – 8 odgovora.

Ne slažem se – 5 odgovora.

2) „Kad pogledam na sat nakon korištenja društvenih mreža čini mi se kao da je vrijeme proletjelo.“

Slažem se – 29 odgovora.

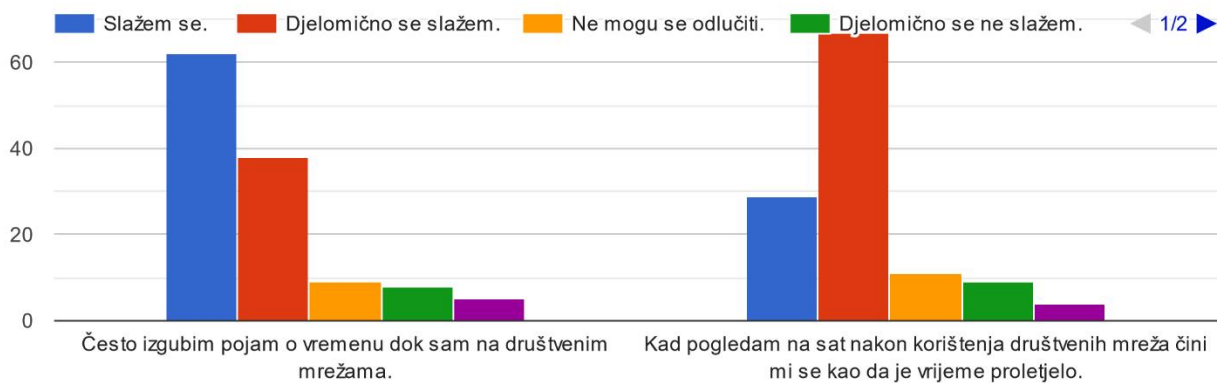
Djelomično se slažem – 67 odgovora.

Ne mogu se odlučiti – 11 odgovora.

Djelomično se ne slažem – 9 odgovora.

Ne slažem se – 4 odgovora.

Grafikon 14 – dvije tvrdnja o prolasku vremena na društvenim mrežama.

izvor: Google Forms, rezultati anketnog upitnika (N=119)

Na tvrdnju da bi im dan mogao biti produktivniji kada bi manje koristili društvene mreže (grafikon 15), anketirani učenici izrazili su se stupnjevima slaganja ili neslaganja:

Slažem se – 75 odgovora.

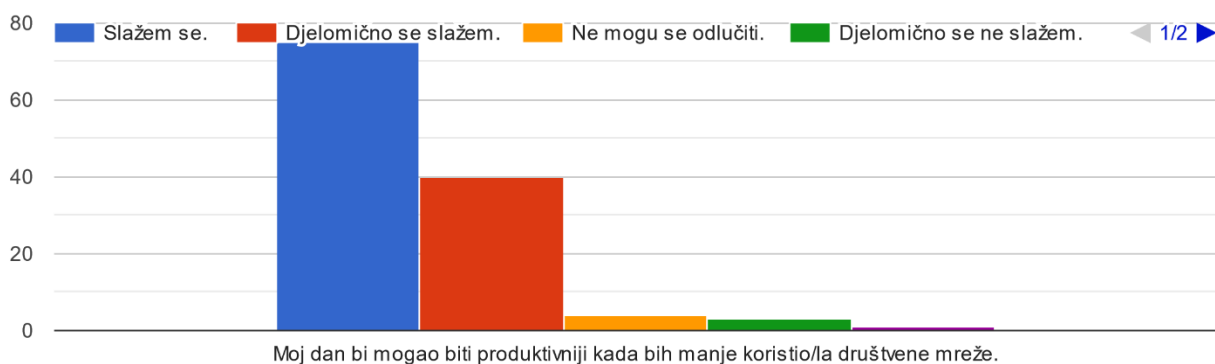
Djelomično se slažem – 40 odgovora.

Ne mogu se odlučiti – 4 odgovora.

Djelomično se ne slažem – 3 odgovora.

Ne slažem se – 1 odgovor.

Grafikon 15 – bi li ispitanicima dan mogao biti produktivniji kada bi manje koristili društvene mreže.

izvor: Google Forms, rezultati anketnog upitnika (N=119)

Na tvrdnju kada bi obrisali društvene mreže (grafikon 16), osjećali bi se kao da propuštaju objave drugih korisnika, učenici su izrazili stupanj slaganja ili neslaganja:

Slažem se – 43 odgovora.

Djelomično se slažem – 46 odgovora.

Ne mogu se odlučiti – 16 odgovora.

Djelomično se ne slažem – 13 odgovora.

Ne slažem se – 7 odgovor.

Grafikon 16 – kada bi ispitanici obrisali društvene mreže osjećali bi se kao da propuštaju objave drugih korisnika.

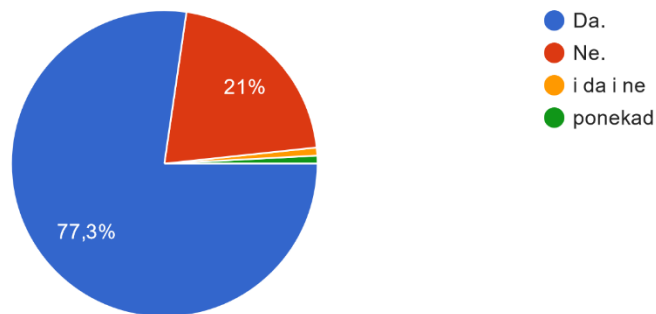
izvor: Google Forms, rezultati anketnog upitnika (N=119)

Na pitanje saznaju li učenici najviše vijesti iz svijeta i Hrvatske putem društvenih mreža, 77,3% ispitanih odgovorilo je da, 21% ne, 0,8% i da i ne, 0,8% ponekad (grafikon 17).

Grafikon 17 – saznaju li učenici najviše vijesti iz svijeta i Hrvatske putem društvenih mreža.

Najviše vijesti iz svijeta i Hrvatske saznam putem društvenih mreža.

119 odgovora

izvor: Google Forms, rezultati anketnog upitnika (N=119)

5. ZAKLJUČAK

U istraživanju su najvećim dijelom sudjelovali maturanti, odnosno srednjoškolci koji pohađaju četvrti razred srednje škole. Manji broj sudionika bili su drugi i treći razred srednje škole, a najmanje njih bilo je iz prvog razreda srednje škole. Gotovo svi ispitanici imaju otvoren profil na *Instagramu*. Većina ispitanika ima otvoren profil i na *Facebooku*, ali ipak manje učenika nego na *Instagramu*. Svi ispitanici koriste društvenu mrežu *Whatsapp*. Većina ispitanika provjerava društvene mreže više od 10 puta na dan i svi ih koriste svakodnevno, gdje se može vidjeti sličnost s podacima ankete iz velikog istraživanja o mladima i korištenju interneta EU Kids Online 2020. Nešto više od polovice ispitanih odgovorili su da provode više od 4 sata dnevno na društvenim mrežama, a izrazito malo ispitanika označilo je odgovor da su na društvenim mrežama 2 sata dnevno ili manje. Ovakvi rezultati također su vidljivi iz podataka ankete EU Kids Online 2020, a usporedba s istom anketom provedenom 2010. godine pokazuje nam da se vrijeme koje mladi svakodnevno provode na društvenim mrežama i internetu u nekim zemljama

gotovo udvostručio. Većina ispitanika društvene mreže koristi za komunikaciju s prijateljima, iz dosade, kada čekaju nekoga, za informiranje o dnevnim događajima i za prikupljanje informacija o okolini. Gotovo polovica ispitanika nailazi na svojim profilima na vijesti iz Hrvatske i svijeta, prilikom korištenja društvenih mreža, a većini ispitanika su društvene mreže glavni izvor informiranja. Nešto više od jedne trećine anketiranih srednjoškolaca odgovorilo je da gotovo uvijek kada odu na društvene mreže na kraju provedu vrijeme na digitalnom sadržaju kojeg nisu planirali. Većina ispitanika provedu više vremena na društvenim mrežama u danu nego što su to planirali. Većina učenika želi u budućnosti provoditi manje vremena na društvenim mrežama nego sada i djelomično se slažu s tvrdnjom da društvene mreže zapravo bespotrebno troše naše vrijeme. Većina učenika slaže se s tvrdnjom „često izgubim pojam o vremenu dok sam na društvenim mrežama“, a djelomično se slažu s tvrdnjom „kad pogledam na sat nakon korištenja društvenih mreža čini mi se kao da je vrijeme proletjelo“. Najviše učenika smatra da bi im dan mogao biti produktivniji kada bi obrisali društvene mreže, ali gotovo polovica njih osjećala bi se kao da propuštaju digitalne sadržaje i objave drugih korisnika. Dobiveni odgovori upućuju na svjesnost ispitanika o neadekvatnom korištenju interneta, te imaju sličnosti s rezultatima ankete koje je proveo UNICEF i Mreža mladih Hrvatske. Navedena anketa koja se zove *Mladi i mediji* pokazuje svjesnost mladih osoba o njihovom prekomjernom korištenju interneta i spremnost na edukaciju o kritičkom promišljanju o digitalnom sadržaju kojeg svakodnevno konzumiraju. Ispitanici većinom putem društvenih mreža saznaju vijesti iz Hrvatske i svijeta. Više nije upitno koriste li se učenici srednjih škola društvenim mrežama konstantno i intenzivno. Činjenica je da mladi odrastaju uz internet, koji nas danas okružuje i život bez interneta i novih tehnoloških pomagala danas je gotovo nezamisliv.

Prva hipoteza „učenici najviše vijesti iz Hrvatske i svijeta saznaju putem društvenih mreža“ je potvrđena. Na anketno pitanje saznaju li učenici najviše vijesti iz svijeta i Hrvatske putem društvenih mreža, 77,3% ispitanika odgovorilo je „da“, 21% učenika odgovorilo je „ne“, 0,8% učenika odgovorilo je „i da i ne“, a samo 0,8% odgovorilo je „ponekad“. Druga hipoteza „učenici odu na društvene mreže kako bi pogledali određeni digitalni sadržaj, ali često završe na nekom drugom digitalnom sadržaju koji im se ponudio, te nesvjesno upijaju sadržaj koji im prvotno uopće nije bio cilj“ nije potvrđena. Kada odu na društvene mreže, samo 31,1% anketiranih učenika gotovo uvijek završe na digitalnom sadržaju na kojem nisu planirali završiti, njih 63,9% ponekad završi na digitalnom sadržaju kojeg nisu planirali, a samo 5% ispitanih

učenika odgovorilo je da im se to ne događa, već uvijek ciljano pogledaju što ih zanima i ugase platformu. Treća hipoteza „učenici većinom provedu više vremena na društvenim mrežama u danu nego što su planirali“ potvrđena je. 80,7% ispitanika provedu više vremena u danu na društvenim mrežama, nego što su to planirali, samo 10,1% anketiranih učenika odgovorilo je da ne provedu više vremena od planiranog, a 9,2% ne znaju odgovor.

I drugi odgovori anketiranih učenika ponovno nam potvrđuju koliku važnost ima edukacija mladih i njihovih roditelja o internetu, društvenim mrežama i digitalnim tehnologijama. Gotovo svi ispitanici imaju otvorene profile na Instagramu i Facebooku, a svi imaju otvoren profil na Whatsappu. Većina ispitanika odgovorila je da provjeravaju društvene mreže više od 10 puta dnevno, a nešto više od polovice njih označilo je da ih koriste više od 4 sata na dan. Učenici su se kroz anketni upitnik izjasnili da smatraju da bi bili produktivniji da nema društvenih mreža, te da u budućnosti žele koristiti društvene mreže manje nego sada. Većinom vrijeme na društvenim mrežama provode zbog dosade, ali to nas vodi do pitanja bi li mogli dosadu iskoristiti na kreativniji i bolji način da živimo u svijetu bez naših digitalnih alata. Također, koliki značaj ima znanje o tim alatima, posebno u trenucima kada nesvjesno putem društvenih mreža upijamo i usvajamo nove informacije koje su nam ponuđene, sve samo iz dosade. Knjiga *Parenting for a digital future*, Sonie Livingstone i Alicie Blum-Ross iz 2020. godine govori o suvremenim roditeljima koji su u odgoju djece preplavljeni novim tehnologijama koji se dinamično mijenjaju. U knjizi je istaknuto da se autoritet i vrijednosti u obiteljima danas prenose i putem ekrana, koji predstavljaju i sredstvo povezivanja (ili otuđivanja) za obitelj kada na vrijeme zajedno provode na ekranima, ali također i alate preko kojih roditelji svojoj djeci postavljaju granice i uvjete. Mnogi roditelji se prilikom odgoja vlastite djece prisjećaju metoda odgoja iz doba kada su i sami odrastali, no današnje vrijeme uz digitalne tehnologije koje su tada bile nezamislive, jednostavno nije usporedivo. Internet roditeljima nudi mnoge vrijedne mogućnosti, ali i mnoštvo potencijalnih rizika i opasnosti, zbog čega su autorice u knjizi pisale o ulozi tehnologije u životima roditelja, djece i odgoju. „Kako bi spriječili da mediji postanu najvažniji socijalizacijski agens u životima djece, roditelji bi se trebali sami informirati o medijima koje koriste njihova djeca“ (Labaš i Marinčić, 2018: 28). u radu *Mediji kao sredstvo zabave u očima djece*, autora Danijela Labaša i Petre Marinčić iz 2018. godine potvrđene su hipoteze slične kao u ovom istraživanju: djeca najviše koriste medije u zabavne svrhe, informiraju se putem novih medijima i pri tome najviše koriste mobitele. Autori su proveli istraživanje na 184 učenika sedmih razreda

dviju Zaprešićkih osnovnih škola, sa željom za odgovorima poput: kako se djeca snalaze s medijima, koriste li ih u zabavne svrhe i slično. Rezultati su potvrdili spoznaje dosadašnjih istraživanja iz teorijskog okvira, a to su da mediji zauzimaju značajnu ulogu u životima djece. Važni su podaci iz tog istraživanja iz 2018. godine da većina djece tada nikada nisu čuli za pojmovi medijska pismenost, medijska kompetencija i medijski odgoj. „Nakon informiranja, djecu bi trebalo podučiti kako se kritički odnositi prema medijima kojima su izloženi da bi se oslobodili različitih medijskih manipulacija“ (Labaš i Marinčić, 2018: 28). Autori također naglašavaju da djeca mogu koristiti medije na vrlo produktivne načine i razvijati određene kompetencije i vještine, u koliko se znaju služiti njime i razlikovati bitan sadržaj od onog nebitnog. Kako bismo kao društvo postigli to da se djeca medijima služe na optimalan način, edukacija roditelja i nastavnika je gotovo najvažnija. Autori smatraju da su upravo roditelji i nastavnici najodgovorniji za organizaciju i poticanje djece da svoje slobodno vrijeme koriste na produktivan način. Iako je ovo istraživanje provedeno na nešto mlađoj djeci od ispitanih srednjoškolaca, paralele se mogu povući, a također je važno imati na umu da stvaranje zdravih životnih navika počinje u najranijoj dobi. Korištenje društvenih mreža iz dosade očito je srednjoškolcima prešlo u naviku, pa se kao društvo trebamo truditi da svjesno i kritički biraju svoj digitalni sadržaj koji konzumiraju, kako bi im to bile zdrave navike pomoću kojih mogu proširiti svoje znanje ili se kvalitetno opustiti i zabaviti. Također, u akademskim zajednicama je goruće i aktualno pitanje u kojoj mjeri im se te navike korištenja društvenih mreža mogu pretvoriti u opsesiju ili ovisnost i imati izrazito negativan utjecaj na njihovu dobrobit?

6. LITERATURA:

1. Car, Viktorija; Turčilo, Lejla; Matović, Marijana (ur.) (2015) *Medijska pismenost: preduvjet za odgovorne medije*. Sarajevo: Fakultet političkih nauka.
2. Labaš, Danijel (2015) *Djeca medija – mladi obrazuju mlade*. (str. 109-121). U: Car, Viktorija; Turčilo, Lejla; Matović, Marijana (ur.) *Medijska pismenost – preduvjet za odgovorne medije*. Sarajevo: Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu.
4. Schemer C., Masur P. K., Geiß S., Muller P., Schafer S. (2020) *The Impact of Internet and Social Media Use on Well-Being: A Longitudinal Analysis of Adolescents Across Nine Years*. *Journal of Computer-Mediated Communication*. 26(1): 1-21.
5. Valkenburg P. M., Beyens I., Pouwels J. L., van Driel I. I., Keijsers L. (2017) *Social Media Browsing and Adolescent Well-Being: Challenging the “Passive Social Media Use Hypothesis”*. *Journal of Computer-Mediated Communication*. 27(1).
6. Grbavac J., Grbavac V. (2014) *Pojava društvenih mreža kao globalnog komunikacijskog fenomena*. *Mediji, kultura i odnosi s javnostima*. 5(2): 206-219.
7. Krunoslav Novak (2016) *Adolescenti i mediji: povjerenje s rezervom?* *Bogoslovska smotra*. 87(1): 79-97.
8. Lamza Posavec, Vesna (2011) *Kvantitativne metode istraživanja: anketa i analiza sadržaja*. Zagreb: Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu.
9. Martin F., Wang C., Petty T., Wang W. i Wilkins P. (2018) *Middle School Students’ Social Media Use*. *Educational Technology & Society*. 21(1): 213-224.
10. Rakić Dejana (2020) *Navike korištenja društvenih mreža studenata Hrvatskih studija*. Zagreb: Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu.
11. Dodig Hundrić D., Ricijaš N. i Vlček M. (2018) *Mladi i ovisnost o internetu – pregled suvremenih spoznaja*. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*. 54(1): 123-137.
12. Šmakić, Katarina (2016) *Društvene mreže i mladi: utjecaj opcije „like“ na kreativno ponašanje mladih*. *In medias res: časopis filozofije medija*. 5(9): 1333-1338.

13. Buljan Flander G., Selak Bagarić E., Prijatelj K. i Čagalj Farkas M. (2020) Ispitivanje aktualnih trendova u korištenju društvenim mrežama kod učenika prvog i trećeg razreda srednjih škola u Hrvatskoj. *Kriminologija i socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*. 28(2): 277-294.
14. Putnik N., Bošković M. (2015) Utjecaj medija na percepciju sigurnosnih rizika povezanih s društvenim umrežavanjem putem interneta – studija slučaja. *Croatian Journal of Education: Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje*. 17(2): 569-595.
15. Ružić, Nataša (2011) Internet i videoigre: uzročnici povećane agresivnosti među mladima. *Medijske studije*. 2(3-4): 16-27.
16. Levak, T., Barić Šelmić, S. (2017) Bijeg s "virtualnog korza" – novi trendovi pripadnika generacije „z“ u korištenju društvenih mreža. *Media, culture and public relations*. 9(1-2): 37-55.
17. Šišara J., Neburac A. i Vartic D. (2020) Kako mladi ljudi provode vrijeme online? *Zbornik radova Veleučilišta u Šibeniku*. 14(1-2): 107-119.
18. Robotić, Petra (2015) Zamke virtualnog svijeta: zaštita djece i mladih na internetu i prevencija ovisnosti. *Journal of Applied Health Sciences. Časopis za primijenjene zdravstvene znanosti*. 1(2): 81-96.
19. Labaš, D., Maričić, P. (2018) Mediji kao sredstvo zabave u očima djece. *MediAnali: međunarodni znanstveni časopis za pitanja medija, novinarstva, masovnog komuniciranja i odnosa s javnostima*. 12(15): 1-32.
20. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, pristup: 15. 7. 2022. .
<https://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=66413>
21. Smahel, D., Machackova, H., Mascheroni, G., Dedkova, L., Staksrud, E., Ólafsson, K., Livingstone, S., and Hasebrink, U. (2020). *EU Kids Online 2020: Survey results from 19 countries*. *EU Kids Online*.
22. [medijskapismenost.hr](https://www.medijskapismenost.hr), Ana Dokler - *Mladi i mediji – rezultati ankete*, pristup: 15. 7. 2022.,
<https://www.medijskapismenost.hr/mladi-i-mediji-rezultati-ankete/>
23. Sonia Livingstone i Alicie Blum-Ross (2020) *Parenting for a digital future*, Oxford.